

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

‘TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN TÜRK HALK MÜZİĞİ
ÇALGILARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Ünal İMİK

HAZIRLAYAN
Ömer Can TUNA

MALATYA- 2022

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**‘TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN TÜRK HALK MÜZİĞİ ÇALGILARI
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Ünal İMİK

HAZIRLAYAN
Ömer Can TUNA

MALATYA- 2022

ÖNSÖZ

Teknolojik gelişmelere bağlı değişimler her alanı etkilediği gibi Türk halk müziği çalgılarındaki mevcut yapılanmayı da etkilemiştir. Mevcut çeşitliliğe yönelik yapılan araştırmada, tarihsel süreç içerisindeki gelişimlere bağlı olarak Türk halk çalgılarındaki değişimlerin hem üretim hem de icracı bakımından değerlendirildiğinde ne tür aşamalardan geçtiğine sebep olan etkenlerin incelenmesi ve belirleyici faktörler etrafında şekillenen teknoloji ve yeniliklerin enstrümanlar üzerindeki olumlu olumsuz yönlerinin ayrıntılı bir biçimde ele alınması hedeflenmiştir. Mevcut duruma yönelik tespitlerden yola çıkılarak bazı sonuçların elde edilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmada bilgi ve tecrübeleriyle bana yol göstererek çalışmanın bilimsel temeller üzerine oturtulmasına ve ihtiyaç duyduğum her an değerli fikirleriyle katkı sağlayan tez danışmanım Prof. Dr. Ünal İMİK'e ,tez sürecinde yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Derya KAARABURUN DOĞAN' a ve her daim sıcak desteklerini ve ilgilerini esirgemeyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Türk halk müziği çalgılarımız geçmişten günümüze halkımızın duygu ve düşüncelerinin aktarımında önemli bir araç olmuştur. Küreselleşme, çoğu alanda olduğu gibi geleneksel çalgılarımızın yapım ve icra özellikleri üzerinde de çeşitli etkiler meydana getirmiştir. Araştırmada küreselleşme ve teknolojik ilerlemenin Türk müziği çalgıları üzerinde ne yönde etkiler meydana getirdiği ve buna bağlı olarak ne gibi değişim ve gelişmelerin yaşandığına odaklanmaktadır.

Araştırma betimsel bir özellik taşımakta olup mevcut durumu tespit etmeye yöneliktir. Araştırma sürecinde konuya yönelik literatür taranmış ve birçok hususta alan uzmanlarının görüşlerine başvurulmuştur. Bu noktadan yola çıkılarak çeşitli bulgular ve bulgulardan yola çıkılarak bazı sonuçlar elde edilmeye çalışılmıştır. Araştırma geleneksel Türk halk müziği çalgılarıyla sınırlı tutulmuştur.

Araştırmada elde edilen sonuçlarından bazıları sıralanacak olursa Türk halk müziği çalgılarının Türk müzik tarihinde önemli bir yere sahip olduğu, bu çalgıların teknolojik gelişmelere bağlı olarak bundan az ya da çok etkilenmiş olduğu ve bu etkilerin bir bölümünün çalgıların volümüne, ses yapısına etki ettiği gibi bir bölümünün de çalgının organolojik yapısında çeşitli değişiklikler meydana getirdiği görülmüştür. Çalgıların üretim sürecindeki birtakım yeniliklerin gelmesi ile birlikte seri üretime geçiş aşamalarındaki uygulamalara değinilmiş, çalgı yapımcılarının işlerini kolaylaştıran torna tezgahlarındaki yapı malzemelerinin gelişim süreçleri ele alınmış, icra boyutunda düşünüldüğünde hem olumlu hem de olumsuz etkilerinin olduğu ve bu etkilerin topluma yansımalarının neler olduğu aktarılmaya çalışılmış ve ne gibi çalışmaların yapılması gerekliliği konusu aklımıza ilk gelenlerden bazıları olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Halk Müziği, Halk Çalgısı, Teknoloji, Küreselleşme.

ABSTRACT

Our Turkish folk music instruments have been an important tool in conveying the feelings and thoughts of our people from past to present. Globalization has created various effects on the production and performance of our traditional instruments, as in many other fields. The research focuses on the effects of globalization and technological progress on Turkish music instruments and what kind of changes and developments are experienced accordingly.

The research has a descriptive feature and aims to determine the current situation. During the research process, the literature on the subject was scanned and the opinions of field experts were consulted on many issues. Starting from this point, it has been tried to obtain some results based on various findings and evidence. The research was limited to traditional Turkish folk music instruments.

When some of the results obtained in the research are listed, it is seen that Turkish folk music instruments have an important place in Turkish music history. It has been observed that these instruments have been more or less affected by technological developments, and some of these effects have affected the volume and sound structure of the instruments and some have caused various changes in the organological structure of the instrument. With the arrival of some innovations in the production process of the instruments, the applications in the transition stages to mass production were mentioned, The development processes of building materials in lathes, which facilitate the work of instrument makers, are discussed. When considered in terms of execution, it has been tried to convey that it has both positive and negative effects and what the reflections of these effects are on the society. Some of the first things that come to our minds will be the subject of how work needs to be done and the opinions about how the future processes will work.

Keywords: Turkish Folk Music, Folk Instrument, Technology, Globalization

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
RESİM VE TABLOLAR LİSTESİ.....	ix
BÖLÜM I.....	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	6
1.2. Problem Cümlesi	7
1.3. Alt Problemler	7
1.3. Araştırmanın Amacı.....	7
1.4. Araştırmanın Önemi	7
1.5. Literatür Taraması (İlgili Yayınlar).....	8
BÖLÜM II	10
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE ALANA ÖZGÜ BİLGİLER.....	10
2.1. Türk Halk Müziğinde Çalgıların Yeri ve Önemi	10
2.2. Türk Halk Müziği Çalgıları.....	11
2.2.1. Telli Çalgılar (Tezeneli – Mızraplı Çalgılar).....	13
2.2.1.1. Bağlama ve Ailesi (Tahta Kapaklı).....	13
2.2.1.2. Tar (Deri Kapaklı)	15
2.2.2. Yaylı Çalgılar	16
2.2.2.1. Karadeniz Kemençesi – Tırnak Kemane (Tahta Kapaklı)	16
2.2.2.2. Tırnak Kemane.....	18
2.2.2.3. Kabak Kemane (Deri Kapaklı)	19

2.2.3. Nefesli (Üflemeli) Çalgılar	22
2.2.3.2. Kamışlı (Zurna, Sipsi, Çifte Kaval, Mey)	24
2.2.3.4. Hava Depolu (Tulum)	28
2.2.4. Ritim Çalgıları.....	29
2.2.4.1. Vurmalı Çalgılar	29
2.2.4.2. Davul, Debildek, Koz (Bagetli).....	29
2.2.4.2. Def, Darbuka, Koltuk Davulu (Bagetsiz)	31
2.2.5. Çarpmalı Çalgılar	33
2.2.5.1. Kaşık – Çalpara (Tahta Çarpmalı)	33
2.2.5.2. Zil – Zilli Maşa (Metal Çarpmalı)	34
BÖLÜM III.....	36
3. YÖNTEM.....	36
3.1. Araştırmanın Modeli.....	36
3.2. Evren ve Örneklem.....	36
3.3. Sınırlılıklar	36
3.4. Sayıtlar	37
3.4. Verilerin Toplanması	37
3.5. Verilerin Analizi	37
BÖLÜM IV	38
4. BULGULAR VE YORUM	38
4.1. Birinci alt probleme yönelik bulgu ve yorumlar	38
4.2. İkinci alt probleme yönelik bulgu ve yorumlar	38
4.3. Üçüncü alt probleme yönelik bulgu ve yorumlar	47
4.4. Dördüncü alt probleme yönelik bulgu ve yorumlar	50
4.5. Beşinci alt probleme yönelik bulgu ve yorumlar	52
4.6. Altıncı alt probleme yönelik bulgu ve yorumlar	54

4.7. Yedinci alt probleme yönelik bulgu ve yorumlar	59
BÖLÜM V	61
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	61
5.1. Sonuçlar.....	61
5.1.1. Birinci alt probleme yönelik sonuçlar	61
5.1.2. İkinci alt probleme yönelik sonuçlar.....	61
5.1.3. Üçüncü alt probleme yönelik sonuçlar.....	62
5.1.4. Dördüncü alt probleme yönelik sonuçlar	63
5.1.5. Beşinci alt probleme yönelik sonuçlar	64
5.1.6. Altıncı alt probleme yönelik sonuçlar	65
5.1.7. Yedinci alt probleme yönelik sonuçlar.....	66
5.2. Öneriler	68
KAYNAKLAR	70

RESİM VE TABLolar LİSTESİ

Resim 1 İlk Torna Tezgâhı.....	4
Resim 2 Phonautograph - Phonograph.....	6
Resim 3: Türk Halk Müziğinin Coğrafi Yayılımını	10
Resim 4 Türk Halk Müziği Konseri.....	12
Resim 5 Bağlama ve Ailesi	14
Resim 6 Tar	15
Resim 7 Kemeñçe Örneğİ	17
Resim 8 Kemeñçe	18
Resim 9 Tırnak Kemane.....	19
Resim 10 Kabak Kemane	21
Resim 11 Kabak Kemane Yapımı	21
Resim 12 Kaval Ailesi	24
Resim 13 Zurna ve Mey Ailesi	24
Resim 14 Çifte Kaval	26
Resim 15 Mey	28
Resim 16 Tulum	28
Resim 17 Davul.....	30
Resim 18 Def.....	32
Resim 19 Darbuka	33
Resim 20 Tahta Kaşık.....	34
Resim 21 Zilli Maşa	34
Resim 22 Parmak Zil	34
Resim 23 Çelik Tel	39
Resim 24 Bağırsak Tel.....	40
Resim 25 Burgu Çeşitleri	41
Resim 26 El Rendesİ	42
Resim 27 El rendesİ.....	42
Resim 28 Şerit Testere	43
Resim 29 Şerit Testere-2.....	43
Resim 30 İskelet Tutkalı.....	43
Resim 31 Polisaj Makinasında Yüzey Parlatma Aparatı.....	44

Resim 32 Tekne	45
Resim 33 Yaprak Tekne	45
Resim 34 Gelişen Teknoloji ve Fishman	46
Resim 35 Nem Ölçer	48
Resim 36 Gövde Aşamaları.....	49
Resim 37 Ağaç Yönlendirici Anahtarlama Paneli	50
Resim 38 Su Geçirmez Korumalı Çanta.....	51
Resim 39 Nümerik Kontrollü Takım Tezgâhları a) NC b) CNC	53
Resim 40 Pandora	54
Resim 41 Vakumlu Kurutma Fırını.....	55
Resim 42 Kondenzasyonla Kurutma.....	56
Resim 43 Diyapozon.....	57
Resim 44 Tuner	58

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Dünya’ da kültür, tarih, coğrafi konum ve sosyal-ekonomik farklılıklarının toplum üzerindeki etkisi ve bu öğelerin yapısını belirleyen faktörlerin önemli bir yere sahip olduğu görüşü yaygın bir ifade biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramlar çerçevesinde en büyük pay sahibi olarak görülebilecek kültür ögesi ise tam anlamıyla somutlaştırılmadığı için genel bir ifade olarak yaşama dair tüm faaliyetleri içerisinde bulunduran bir değer olarak da düşünülebilir. Müziğin; ses, duygu ve estetik üçgeninin zeminini hazırlayan kültür toplumların farklı yapılarında yaşanan değişimleri ifade eder. Zaman içerisinde değişen toplumlar ve bu değişimlere etki eden faktörlerin asimilasyon, nüfus hareketleri, göçler ve etkileşim süreçleri değerlendirildiğinde son teknolojik gelişmeler olarak karşımıza çıktığı gözlemlenmektedir. Müzik de bu gelişim ve değişimlerden nasibini alacak yaklaşık 5000 yıl öncesinden bugüne gelene kadar uzun bir zaman diliminden getirdiği mirasını, geniş bir coğrafyaya hüküm sürülen topraklardaki farklı kültürlerle bir potada eritip kendine has müzik kültürünü oluşturacaktır.

“Müzik, insanoğlunun varlığı ile birlikte var olduğu düşünülen insan hayatının en vazgeçilmez unsurlarından biridir. Müzik sanatı bu süreçte sadece duygu ve hislerimize tercüman olmakla kalmayıp, hayatımızın hemen her alanına tesir edebilecek kadar etkili bir yapıya bürünmüştür. “Müzik” kavramı sadece bir eğlence aracı ya da keyifli bir boş zaman faaliyeti olarak tanımlanamaz. Müzik, günümüz dünyasında sadece bir kültür ve sanat ögesi olmanın yanı sıra önemli bir endüstri ürünü haline dönüşmüştür. Özellikle görsel unsurların bu alandaki önemini arttırması ve dijital müzik sektörünün gelişmesi müzik endüstrisinin yeniden şekillenmesine de sebep olmuştur (İmİK & Haşhaş, MÜZİK NEDİR VE HAYATIMIZIN NERESİNDEDİR, 2020)”. Bu nedenledir ki müzik sanatı hayatımızın her anında vardır. İslamiyet’in ilk yıllarında müziğin insanı dini vazifelerinden uzaklaştırdığına inanıldığı için hoş karşılanmamış Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed’in Kuran-ı Kerim’in güzel okunmasından hoşnut olması ile toplumun bu

konudaki görüşü zamanla değişmiştir. İnsanlar kendi yörelerindeki müziklere göre Kuran okuyup güzel yorumlamaya başlamışlardır.

“İlk çağlardan günümüze insanoğlunun dini inançlarına yönelik duygularını ifade etme ritüellerinde müzik kavramına ve ürünlerine önemli ve işlevsel anlamlar yüklemiş olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Hemen her dini yaklaşımda ister sözlü olsun ister çalgı destekli olsun mutlaka müziği meydana getiren bileşenlerin (ses, ritim, melodi, armoni vb.) bir ya da birkaçından faydalanılmış olduğu görülmektedir. Müziği meydana getiren bileşenler ilk çağlardan itibaren dini törenlerin önemli bir unsuru olarak kullanılmıştır”¹

Bu sebeplerden ötürü zamanla insanların ve devletin ileri kademelerinde görev alan kişilerin de hayatına giren müzik, Abbasiler döneminde oldukça iyi yerlere gelmiştir. Ruhi tekamülün en uç noktası olan ve bu dönemin ünlü filozofu Farabi müzik sanatını matematik ilminin çok üzerinde göstermiş olup bunun ne denli önemli olduğunu altını çizmiştir. Müziğin hayatımızdaki eski çağlarda yaşamış olan insanların doğadaki sesleri taklit etmesiyle başlayıp, günümüzdeki modern halini alana kadar uzun bir süreçten geçmiş olmasına yönelik “İlk insanlar delik bir hayvan boynuzundan, içi oyuk bir kamış ya da kemikten üfleyerek uyumlu sesler elde etti. Avcılıkta kullanılan gerilmiş yayın çıkardığı ses, yeni bir çalgı ailesinin, telli çalgılar grubunun doğmasına yol açtı. İçi boş kütüklere sert cisimler ile vurarak vurmali çalgıları keşfetti. Böylece metal, taş, hayvan kemikleri, kılırları ve derileri, bitkiler, toprak ve tahta kullanılarak yapılan vurmali, üflemeli ve telli çalgılardan oluşan; en ilkelinden en gelişmişine kadar çalgı topluluklarının dengesini yaratan; klasik, romantik ve modern orkestraların temeli olan klasik üçlü tamamlanmıştı” (Selanik, 1996). Kitabında bu cümlelerle anlatmıştır. Bu bağlamda Türkler için müzik, savaş olgusu içerisinde ordunun milliyetçi duygularını ateşleyen, dinamik yapısıyla Osmanlı zaferlerinde oldukça büyük pay sahibi olan “Mehter Müziği” ve diğer bir yandan ruhsal ve bedensel hastalıkları bulunan hastaların şifahanelerde tedavi edilmesi amacıyla yine müziğin kullanıldığı da bilinmektedir.

Araştırmanın geleneksel Türk halk müzik kültüründe kullanılan çalgıları ve bu çalgıların kullanıldığı dönemlere göre ayrıldığı düşünüldüğünde “teknolojik gelişmeler öncesi” ve “teknolojik gelişmeler sonrası” olarak iki başlık biçiminde incelenmesi düşünülebilir. Bunlara kısaca değinecek olursak:

¹ INONU UNIVERSITY JOURNAL OF CULTURE AND ART / İJCA İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi
Volume/Cilt: 6 No/Sayı: 2 (2020) 196-202, Erişim Tarihi:21.04.2022

Teknolojik Gelişmeler Öncesi Dönem

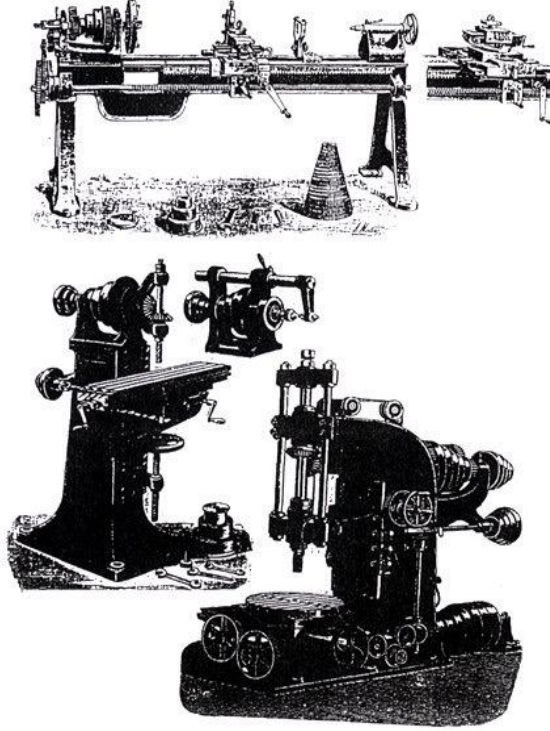
İnsanlık olarak yüz binlerce yıldır dünya üzerinde neler yapıldığına bakıldığında; eğitim, ulaşım, savaş, sağlık, iletişim ve ticaret gibi alanlarda yeni yöntemler, yeni icatlar ve yeni tekniklerin yapılmış olması ve hayatımızın her noktasında yaşam mücadelesinin tüm isteklerimizi elde etmeye çalışmış olmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

“18. yüzyılın sonlarına doğru, Batıda üç siyasal eğilimin çatıştığı görülmektedir. Bunlar; devlet güçlerini birbirinden ayırıp bağımsız organlar kurarak insanların haklarını korumaya çalışan liberal eğilim; siyasal eşitliği sağlayarak insanların haklarını korumaya çalışan demokratik eğilim; ekonomik eşitliği sağlayarak insanların haklarını korumaya çalışan toplumcu eğilim (Hançerlioğlu, 1970:262)”.

18.yüzyıldan başlayıp 1870’ lere kadar süren döneme verilen ad “Birinci sanayi dönemi olarak” kabul edilmektedir. Sanayi devriminin en önemli özelliği el emeğine ve beden gücüne bağlı olarak üretilen enerjinin yanında tarımdan sanayiye ve kırdan şehre geçişi gerek yaşam tarzı gerekse toplumsal yapıdaki değişimin bir ifadesi olarak açıklayabiliriz. Sanayi devriminin bir süreç olduğu düşünüldüğünde 1700’lü yılların İngiltere’ sindeki toprakların verimli işletmelere dönüştürülmesi ve bu topraklardaki tarımsal faaliyetlerden elde edilen gelirin artışından kaynaklı olarak teknolojik icatların üretim zeminini hızlandırdığını söylemek mümkündür. 19. Yüzyılda yaşanan dönem ikinci sanayi dönemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yıllarda hayvan gücünden ziyade su ve buhar gücüne doğru bir atılım vardır. Elektriğin kullanımının yaygınlaşması ve motor gücünün demir-çelik sanayi ile birleşerek lokomotif ve buharlı geminin üretimini sağlaması, hammadde ve satış sahaları için yeni kapıların açılmasına olanak sağlamıştır. Ticaret ve ulaşım kurumlarındaki genişlemeye bağlı artan finansal talepler ekonominin her bünyesini etkilemiştir.

Takım Tezgâhlarının Gelişimi Soysal’ın (1991) aktardığına göre takım tezgâhlarının ilk görünürlüğü 16. yüzyıla kadar gitmektedir. 1540 yılında Torriano isimli bir İtalyan, İspanyol kralı V. Charles’ a hediye edilecek saatin imalatında freze tezgâhının ilk örneklerinden birini kullanmıştı. Bu tezgâh ayarlanabilir kesme delikli bir kesici ile döner bir indis tablasından oluşmaktaydı. Modern takım tezgâhlarının ilk atası 1775 yılında John Wilkinson tarafından yapılan yatay delik işleme tezgâhı kabul edilmektedir.

İlk torna tezgâhı ise 1780’li yılların ortasında İngiliz Henry Maudstay tarafından yapılmıştır (Özdeveci, 2001).

Resim 1 İlk Torna Tezgâhı²

Teknolojik Gelişmeler Sonrası Dönem

Teknoloji kelimesinin anlamı, “bir sanayi alanında gücü ve bilgiyi biriktirme, denetleme, işleme, iletme gibi amaçlarla oluşturulan makinelerin, araç gereçlerin, aygıtların, önlemlerin tümünü kapsayan uygulama bilgisi”³. Bu bilginin insanlara yararlı olmasını sağlamaktır. Bazı kişiler teknolojiyi elektronik cihazlar olarak bazı kişilerde yenilikler ve kolaylıklar olarak düşünmekteyiz. İngilizce’ den olduğu gibi aldığımız bu kelime aslında insanlığın ilk zamanlarından bugüne kadarki üretebilme becerilerini, çalışmalarını ve emeklerini kapsamaktadır. Binlerce yıllık tecrübeleri budur diyerek tanımlayamaz ve anlatamayız. Teknoloji; ürünler ve hizmetler üretmek için kullandığımız, üretim sürecinde kullanılan yöntem ve teknikleri inceleyen ve bunları

² İnternet Kaynağı: <http://uzmakmakine.com/Tarihce.html>, Erişim Tarihi: 12.06.2020

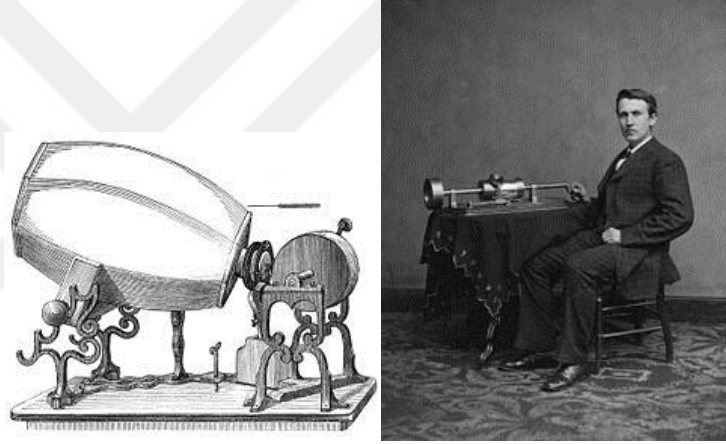
³ İnternet Kaynağı: <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 21.02.2020

kayıt altına alan; insanlığın üretim becerisini, üretim şeklini ve üretim kapasitesini artırmasına yarayan uygulama bilimidir.

Teknoloji üretim sürecinde kullanılan yöntem, teknik ve bilgileri kapsar. Bir işi yapmak için bazı becerilere sahip olmak gerektiği gibi bir ürün üretebilmek için de bazı teknolojileri iyi bilmek gereklidir. Teknoloji araştırma ve uygulama bilimidir. Üretmeye çalışırken bilgiler ve tecrübelerle birlikte yöntem ve tekniklerin yanında üretim araçları, üretim makineleri ve sistemlerin geliştirildiğine tanıklık ederiz. İşte bu noktadan yola çıkarak etrafımızda gördüğümüz elektronik, mekanik basit veya karmaşık tüm ürünleri teknoloji bilimine borçluyuz. İnsanlar yenilikleri, gelişmeleri elektronik ürün ve elektrikli sistemleri kastederek bu duruma “teknoloji” adını vermişlerdir. Kısacası teknoloji ürün değil bilimdir. Teknoloji hayatın her yerine öyle entegre edilmiştir ki özellikle son 50 yılda üretilen her şey geçmişteki iki buçuk milyon yılda üretilen bilgi birikiminden daha fazla olmuştur. İnternetin hayatımıza girmesi ile birlikte bugün kullandığımız her ürünün gelişmesini sağlamıştır. Teknoloji konusunu üretim olarak düşünüldüğünde, sorunları ve ihtiyaçları görmek refah ve kalkınmayı sağlamak vardır.

Bilgi ve tecrübenin yenilikler ve çözümler ortaya çıkarması sürecidir. Teknolojinin amacı hayat kalitesi standartlarını arttırmak, yenilik üretmek ve bir sorun karşısında var olan çözümden daha iyisini bulmak ve onu en iyi şekilde sunmaktır. Ulaşım, haberleşme, uzay, elektronik, elektrik, malzeme, gelişim, nano teknoloji ve yapay zekâ gibi birçok alanı vardır. Her bir dalı farklı bir çözümün ve farklı bir ürünün ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Teknoloji bir bütündür ve her alanı birbirini destekler niteliktedir. İnsanoğlunun ilk çağlardan beri sesleri kaydetmek gibi bir hayali olmuştur. Sesin evrende asla yok olmadığına ve bir yerlerde saklandığına dair inancına sahip insanlar her zaman vardı. Bilim insanları bunu gerçekleştirmek gibi bir hayalin peşinden daima koşmuşlardır. Eski çağlarda insanlar özellikle sesi birçok alanda kullandılar, müziğin dışında vahşi hayvanları korkutup uzaklaştırmak için bile yüksek ses çıkartabilecekleri bir takım vurmalı enstrümanlar kullandılar. Müzik geliştikçe şarkılar yazılmaya başlanınca eğlence için kutlamalar ve ibadet gibi birtakım ritüellerde ses ve müzik çok yaygın olarak kullanılmıştır. Özellikle yazının icadından sonra nota yazım sistemi oluşturmak için insanlar yoğun çaba sarf ettiler. Eserlerin notasını kâğıda kaydetmek kolay olmasına rağmen sesi kaydetmek bir o kadar zordu. Sanayi devrimi ile birlikte “Phonograph” denilen 1857 yılında patenti alınan cihaz, müzik adına

teknolojiden yararlanıldığıının ilk resmî belgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. 19. Yüzyılın ikinci yarısında büyük bir teknolojik atılım olarak görülmektedir. Yine o senelerde ‘‘Thomas Edison’’ tarafından geliştirilen ‘‘Phonograph’’ adlı cihazı geliştirmesi ile birlikte ses kayıt teknolojisi adına devrim çağını yaşatmışlardır. Gramofon’ un ataları olarak görülen bu cihazlardan sonra sesin elektrik akımına çevrilmesini sağlayan cihazlar ve mikrofonun icadı ile sırasıyla bal mumu plaklar, taş plak, kaset, cd ve günümüzde internet ağları sayesinde tek bir dokunuşla ulaşabildiğimiz teknoloji harikası cihazların, Halk müziği enstrümanlarına ne oranda katkı sağladığını inceleyeceğiz.

Resim 2 Phonautograph - Phonograph⁴

1.1.Problem Durumu

Küreselleşme ve teknolojik ilerlemeler özellikle gelişmekte olan ülkelerin ciddi kültür erozyonu yaşamasına sebep olmaktadır. Geçmişte kendine has özellikler sergileyen birçok kültür ve sanat ögesi günümüz koşullarında küreselleşmenin etkisiyle ortaya çıkan tek tip bir form yapısına dönüşme tehdidi ile karşı karşıyadır. Bu durum gelişen teknoloji ile ortaya çıkan yeniliklerin etkisi ile halk müziğimizi ve kullanılan çalgı topluluklarını da etkileyerek hedef alır duruma gelmiştir. Araştırma işte bu noktadan yola çıkarak

⁴ İnternet Kaynağı: <https://en.wikipedia.org/wiki/Phonograph>. Erişim Tarihi: 11.04.2022

günümüzde kullanılan halk müziği çalgı topluluklarının teknolojik gelişmelerden ne derece etkilenmiş olabileceği probleminden hareketle gerçekleştirilmiştir.

1.2.Problem Cümlesi

Bu araştırmanın problem cümlesi ‘‘Teknolojik gelişmelerin geleneksel Türk Halk Müziği çalgıları üzerindeki etkileri nelerdir?’’ olarak belirlenmiştir.

1.3.Alt Problemler

2. Türk Halk Müziği çalgıları nelerdir?
3. Teknolojik gelişim sürecine bağlı değişimlerin Türk Halk Müziği Telli çalgıları üzerindeki etkileri nelerdir?
4. Teknolojik gelişim sürecine bağlı değişimlerin Türk Halk Müziği Nefesli çalgıların üzerindeki etkileri nelerdir?
5. Teknolojik gelişim sürecine bağlı değişimlerin Türk Halk Müziği Vurmalı çalgıların üzerindeki etkileri nelerdir?
6. Teknolojik gelişim sürecine bağlı değişimlerin Türk Halk Müziği Yaylı çalgıları üzerindeki etkileri nelerdir?
7. Teknolojik gelişim sürecine bağlı değişimlerin Geleneksel Türk Müziği çalgıları üzerindeki ‘‘olumlu’’ etkileri nelerdir?
8. Teknolojik gelişim sürecine bağlı değişimlerin Geleneksel Türk Müziği çalgıları üzerindeki ‘‘olumsuz’’ etkileri nelerdir?

1.3.Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, ‘‘Teknolojik gelişmelerin, geleneksel Türk Halk Müziği çalgıları üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Araştırmanın, ‘‘Teknolojik gelişmelerin, geleneksel Türk Halk Müziği çalgıları üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerinin tespit edilmesi bakımından önem taşıdığı düşünülmektedir. Araştırmanın ayrıca bu alanda ve bundan sonra yapılacak bilimsel

araştırmalara kaynak teşkil edebilmesi ve literatüre katkı sağlayacak olması nedeni ile de oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

1.5. Literatür Taraması (İlgili Yayınlar)

Bu bölümde araştırmamıza benzer ve konu ile ilgili daha önce yapılan araştırmalardan bahsetmeliyiz.

Türkmen (2010), “Halk Müziğindeki Değişimler Ve Halk Müziği Eğitime Etkileri” isimli makalesinde halk müziğinde meydana gelen değişim ve gelişimlerin halk müziği eğitime etkileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmasında Türk halk müziğinde meydana gelen değişim ve gelişimlerin Türk Halk Müziği eğitime etkilerinin belirlenmesi, mevcut durumların saptanması ve uzman görüşlerinin tespit edilmesini amaçlamıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı betimsel bir çalışma olan bu araştırmada ülkemizdeki sosyal ve ekonomik gelişmeler, ülkemizde ve dünyada müzik kültüründeki değişimlerin ve dönüşümlerin yönelimlerin ve ihtiyaçların iyi analiz edilmesi, mesleki müzik eğitimi veren tüm kurumlarımızdaki halk müziği eğitiminin irdelenmesi gerektiği, eğitimin tek boyutlu değil çok boyutlu ele alınması gibi sonuçlar elde etmiştir.

Göktaş ve İmİK (2020), “Günümüzde Üretilen Türk Halk Müziği Ürünlerinde Küreselleşme Etkisine Yönelik Görüşler”, adlı makalelerinde durum tespiti yapmaya betimsel bir yöntem uygulamış, sonuç olarak da, günümüz Türk halk müziği ürünlerinin popüler kültür öğeleri ve küreselleşmeden etkilendiği, özellikle genç ve orta yaşlı bireylerin geleneksel Türk halk müziklerimizden uzaklaşmaya başladığı, Türk halk müziği eser üretiminin geçmişe oranla sayıca azalmakta olduğu, Türk halk müziği olarak tanıtılan eserlerin ise, büyük oranda popüler kültürün etkisiyle yozlaştığı, üretilen eserlerde öz kültürümüze yabancı söz unsurlarına da yer verilmeye başlandığı, halk kültürümüzün en önemli ögesi olan âşıklık geleneğine yönelik güncel ürünlerin sınırlı sayıda kaldığı, Türk halk müziği ve ürünlerine yönelik tanıtımın popüler kültür ürünlerine kıyasla yetersiz kaldığı, güncel durumun devam etmesi halinde geleneksel Türk halk müziği kültürünün yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalabileceği sonuçlarına varmışlardır.

Yıldırım (2019), “Kemençe, Tanbur, Ud, Kanun Ve Bağlama Çalgılarının 20. Yüzyılda Geçirdiği Fiziksel Değişimler” adlı yüksek lisans tezinde ilk bölümde bu durumun kemençe, tanbur, ud, kanun ve bağlama üzerindeki etkileri tartışılmıştır. Mehterden bandoya geçişin, Halkevleri ve Köy Enstitüleri politikalarının, konservatuar ve güzel sanatlar fakülteleri gibi eğitim kurumlarının açılmasının geleneksel çalgılara yansımaları tespit edilmiştir. İkinci bölümde ise bu çalgıların fiziksel değişimlerinde icra-icracı/besteci-yapımcı gibi önemli aktörlerin oynadıkları roller üzerinde durulmuştur. Bu çalgıların 20.yy başındaki ve sonundaki görselleri karşılaştırılıp değiştiği gözlemlenen kısımlar açıklanmıştır. Bu değişimlerin sebepleri sorgulanmış ve değişimlerin hangi probleme nasıl çözüm getirdiği açıklanmıştır. Ayrıca her çalgı için kronolojik bir değişim tablosu oluşturulmuştur.

Haşhaş ve İmik (2016), “Türk Halk Çalgı Yapımcılığında Yenilikçi Denemeler; “Cümbe”, “Yaylı Bağlama”, “Bas Kabak Kemane”, “Kabak Tekneli Cura”, adlı makaleleri çalgı yapımcıları tarafından kişisel çabalarla üretilen yeni/yenilikçi çalgıların tespit edilerek incelenmesini ayrıca organolojik ve icra özelliklerinin kayıt altına alınmasını konu almaktadır. Araştırmada; Kütahya/Tavşanlı yöresinde hem organolojik hem de icra özellikleri açısından mevcut Türk halk müziği (THM) çalgılarından çeşitli yönlerden farklılıklar gösteren özgün çalgıların varlığı tespit edilmiştir. Ardından alan araştırması kapsamında bu çalgıların yapımcısı ve icracılarına ulaşılarak kişisel görüşmeler gerçekleştirilmiş ve adı geçen çalgıların genel karakteristiklerinin (organolojik ve icra özellikleri) belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Araştırma doğrultusunda; yörede, “Cümbe” , “Yaylı Bağlama”, “Kabak Tekneli Cura” ve “Bas Kabak Kemane” adı verilen dört adet çalgının varlığı tespit edilmiş ve bu çalgıların kendilerine has karakteristikleri kayıt altına alınmıştır.

Kara (2017), “Teknoloji ve Toplumsal Değişim İlişkisinin Sosyal İnşa Kuramı Bağlamında İncelenmesi” isimli makalesinde Sanayi Devrimi’nin beraberinde getirdiği yapısal dönüşümler, toplumsal değişim analizlerine teknolojik gelişmelerin dahil edilmesini zorunlu kılması görüşünde bulunmuş, toplum ve teknoloji arasındaki etkileşime yaptığı vurgu ile daha bütüncül bir kavrayış sunması için çözüm önerileri sunmuştur.

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE ALANA ÖZGÜ BİLGİLER

2.1. Türk Halk Müziğinde Çalgıların Yeri ve Önemi

Dünya üzerinde kendine has kültürel yaşam biçimi olan her toplumda kendi evrenlerinde şekillenen bir müzik kültürü vardır. “Türk halk müziği; geçmişten-günümüze evrensel ölçekte yapılmış olan çeşitli halk müziği tanımlamalarıyla aynı doğrultuda olup, bu tanımlamalara ek olarak Anadolu insanının sosyo-kültürel yaşam dokusu paralelinde gelişerek, kendine has karakteristikleri ile (şive, usul, ezgisel yapı, üslup-tavır, kullanılan çalgılar vb.) şahsiyetini belirleyen ulusal bir halk müziği türüdür” (İmik, 2020). Türk halk müziği Orta Asya’daki Türk kavimlerinin en eski medeniyeti olan Altay Türklerinin öncülük ettiği (M.Ö. III. Bin) yıllarına dayanmaktadır. Kavimler göçü ile birlikte doğudan Balkanlar’a kadar uzanan ve Türklerin tarih sahnesine ilk çıkışı olarak adlandırılan dönem, özünü yitirmeden geleneklerimizi ve nesiller boyu korunan mirasın temelidir.

Resim 3: Türk Halk Müziğinin Coğrafi Yayılımını⁵

Renkli ve sosyal ekolojiye bağlı olarak sürekli değişim gösteren motiflerin zenginliği, halk müziği bakımından değerlendirildiğinde oldukça geniş tabanlı bu coğrafyalar üzerine yayılmış olmasından kaynaklı olduğu görüşünü ifade edebilmek mümkündür.

⁵ Öztuna, Y. (2006). “Türk Halk Müziği en geniş mana ve mefhumuyla denilebilir ki, dünyanın en geniş sahalarına yayılmış en eski, en fazla tesirli olmuş bir halk sanatıdır”. Türk san’at mûsikîsi’nin ansiklopedik sözlüğü (Vol. 1). Orient.

Türk halk müziğinde türkülerimiz kadar kullanılan çalgıların da yeri büyük önem taşımaktadır.

2.2.Türk Halk Müziği Çalgıları

Her toplumda müzik icra etmek için kullanılan çeşitli çalgı aletleri mevcuttur. Türk halk müziği çalgı toplulukları çeşitliliği ve sürekliliği ile en zengin motifleri kendi çatısı altında bir araya getiren, enstrüman zenginliği bakımından ender rastlanan türlerden birisi olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Renkli ve sosyal ekolojiye bağlı olarak sürekli değişim gösteren motiflerin zenginliği, halk müziği bakımından değerlendirildiğinde oldukça geniş tabanlı bu coğrafyalar üzerine yayılmış olmasından kaynaklı olduğu görüşünü ifade edebilmek mümkündür.

Geleneksel halk çalgılarının çeşitliliği, gelişim süreçleri ele alındığında son derece önemli olduğu düşünülmektedir. Bugün Anadolu'da kültürel yapısını bozmadan korunmuş türkülerin ve çalgıların var olmasının toplumun yaşanmışlıklarına bağlı geçirdiği evrelerin bir yansıması olarak nitelendirebiliriz. Asırlardır içinde bulunduğu koşullara karşı İnsanoğlu, kendisine verilen olanaklar dahilinde keder, acı, gözyaşı, sevinç, aşk gibi hislerini edebiyat, el sanatları, görsel sanatlar, mimari gibi alanlarda yansıtmış olmalarına rağmen derin geçmişi olmasının yanında sanat kaygısı taşımayan, içten samimi duyguları ile yaktıkları bir ağıt, toplumun hislerine bir reaksiyon olarak en önemli kültür mirası olan halk müziği ile ifade edilmiştir.

Her ulus kendi müziğini kendine has özelliklerle icra etmektedir. Arkeolojik kaynakların verilerine göre 5000 yıl öncesine dayandırılan Türklerdeki müzik anlayışı ilk başlarda savaş, eğlence, çocukları uyutma gibi aktivitelerde kullanılırken zamanın ilerlemesine ve devlet yaşamının gelişmesiyle birlikte büyü ve tapınma olarak kullanılmaktan ziyade askeri ve sivil alanlarda ön plana çıktığı gözlemlenmiştir.

Ögel' e göre "Türklerde müzik yalnızca zevk, neşe ve eğlence kaynağı, aşkın ve hüznün ifade aracı değil, devlet-millet birliğini oluşturan, halkı uyaran, savaşta orduya millî duygular veren, yürüyüş ve hareket düzenleyen; dini bakımdan ise iyi ruhları çağıran, kötü ruhları kovan bir kültür ve gelenek sembolüdür" (Ögel, 1986, s. 4-5) olarak ifade etmiştir.

Arseven'e göre "Türk halk müziği, iki şekilde kendini gösterir: Sözlü ve sözsüz olarak. Sözlü halk müziği, bütün türleriyle halk türkülerini, sözsüz halk müziği ise tüm halk oyunlarının ezgilerini kapsamaktadır" (Arseven, 2000:15). Olarak ifade etmiştir.

Kültürümüz, gelenek ve göreneklerimizin sembolü olan halk müziğimizle ön plana çıktığı kadar kullandığımız çalgılarla da ön plana çıkmıştır. Mehter ile başlayan bu uzun serüven sonrasında aşıkların, ozanların kendi kendilerine tek bir sazla çalıp söylediği bir gelenek haline bürünmüştür. Sazlı-sözlü eğlence biçimi diye tabir edilen "Harput Müzik Kültürü" ve "Sıra Geceleri" gibi geleneksel hale gelmiş durumlar haricinde toplu çalımlara çok yakın zamanlara kadar rastlanılmamıştır. Özellikle "TRT"nin kurulması ile başlayan ve merhum Muzaffer Sarısözen'in yaptığı çalışmalar sonucunda "Yurttan Sesler Korosu" ile taçlanan Türk halk müziği korolarının başlangıcı bir dönüm noktası niteliğinde olup Ülkenin dört bir yanından sesler ve sazlar yetişmesine vesile olmuştur. Bu bağlamda Geleneksel Türk Halk Müziğinde kullanılan çalgıların telli, nefesli, vurmali ve yaylı olarak guruplara ayrılması, bu çalgıların var oldukları günden bugüne kadar geçen zaman dilimindeki yaşanan birtakım değişikliklere uğramasındaki en temel unsur olarak teknolojik gelişmeler ve bu gelişmelere paralel olarak yaşanan değişimler olarak görülmektedir.

Resim 4 Türk Halk Müziği Konseri⁶

Teknoloji her şeyi etkilediği gibi çalgı alanını da etkilemiştir. Yapımı, Ağacın seçimi ve icrasına kadar olan tüm aşamaları bu alanı farklı disiplinlerle birlikte hareket etme durumuna getirmiştir. Fizik bilimi ve kimya bilimi ile birlikte hareket edilerek yapılan çalgıların kolay üretim yapılabilirliğinin yanında çalgının estetik görünüşü, ses kalitesi, koruna bilirliliği bakımından oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Yapım

⁶İnternet Kaynağı:<https://www.google.com/search?q=halk+m%C3%BCzi%C4%9Fi+sahne&sxsrf=Erişim+Tarihi:06.04.2021>

aşamasında kullanılan vernik, boya ve cila bakımından hangi miktarlarda uygulanacağını yanı sıra taşıma esnasında zarar görmemesi için kimyasal malzemeler kullanılarak üretilen çantalarına kadar geçen süreçler, kullanılan teknolojinin çalgı üzerindeki etkilenme durumlarını ispatlar niteliktedir.

Teknolojik gelişmelerin hızla arttığı son yıllarda birçok yeni malzeme üretilmekte ve bu malzemelerin getirdiği rekabete rağmen çalgı yapımında kullanılan ağaçlar sahip oldukları önemli özellikleri nedeniyle günümüzde de hammadde ve malzeme olarak kullanım yerlerine göre önemini korumaktadır. Kullanılan ağaçların içerisindeki nem miktarını, ağacın direncini, sertliğini, iyi boya ve vernik kullanıldığında tutkallama kabiliyetini arttırması bakımından da çok önemli olduğu bilinmektedir. Ağaç organik bir madde olması nedeniyle çabuk çürümekte veya çabuk kurumakta olduğu için bulunduğu yerlerdeki nem oranı enstrümanların uzun yıllar iyi bir sese sahip olması ve iyi koşullarda muhafaza edildiğinde sağlıklı kalması bakımından son derece önem arz etmektedir. Halk müziği çalgıları, telli, yaylı, nefesli ve vurmali çalgılar olarak ayrılmaktadır.

2.2.1. Telli Çalgılar (Tezeneli – Mızraplı Çalgılar)

2.2.1.1. Bağlama ve Ailesi (Tahta Kapaklı)

Türk halk müziğinde bağlamanın ön planda olmasının nedeni tek başına çalınıp söylenmesinin yanı sıra çok yaygın olarak kullanılmasından gelmektedir. Bir nevi tek başına orkestra olarak kullanılabilen bağlama, kullanıldığı yörelerdeki farklı akort sistemleri ve yöresine özgü tavrıları sayesinde hemen hemen her ses rengine kolayca uyum sağlayabilmektedir. Fiziksel olarak her yaş grubuna hitap edebilen bir yapısı olduğundan daha cazip hale gelmiş ve Türk halk müziğinin bu denli sevilmesinde çok etkili olmuştur.

“Bağlama ailesinin en sık kullanılan üyelerinden Divan, Tambura bağlama, Cura, günümüzde son zamanlarda sıkça rastlanılan akustik bas bağlama ve Azerbaycan tarı. Bu çalgılar içerisinde tar haricindekiler yazıldıkları yerlerden ses vermedikleri için aktarımcı çalgılardır”. (ÖZBEK & SUN, 1989)

“Türk halk müziği ve bağlamayı birbirinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Bu düşünceden hareketle bağlama enstrümanı ve Türk halk müziğinin gelişim ve değişimlerinin birbirleriyle paralel seyrettikleri düşünülebilir”⁷

Köklü bir geçmişe ve yöreden yöreye farklı tavır teknikleri ile icrası bakımından çok zengin bir çeşitliliğe sahip olan bağlama ve ailesinin ortaya çıkış süreci kuramsal bir konu olarak araştırılması ve engin çalışma alanlarının sunduğu imkanlar doğrultusundaki yaygın bilgi birikimlerinden yararlanılarak ele alınmıştır.

Resim 5 Bağlama ve Ailesi⁸

Kaynaklar ışığında kopuz ve saz başta olmak üzere türevleri olan bağlama ve ailesinin içerisinde barındırdığı çalgılar ele alındığında dut, sedir, ceviz gibi ağaçlardan yapıldığı gözlemlenmektedir. 17.yy’a kadar deriden yapılan kopuz göğsünün derinin üzerine geyik boynuzu ile perçinlenerek yapılmış olması ve bu yüzyıllardan sonrasında ağaç kullanımına geçildiği için bağlama adını aldığı kesin olmamakla birlikte yaygın bir görüş ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Önceleri at kılı ve bağırsak teller kullanılırken metal tel kullanımı sanayileşmenin etkisiyle görülmektedir. İlk başlarda tek tel kullanılırken insanoğlunun gelişen armoni bilgisine paralel olarak çoklu tel kullanımına geçilmesi ve zamanla tel sayılarında artış görülmesi müziği etkilerken gelişen müzik ise kullanılan çalgıların çeşitliliğini artırarak çalgıları etkilemiş ve geliştirmiştir.

⁷ İmİK & Haşhaş, İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ KÜLTÜR VE SANAT DERGİSİ *İnönü University Journal of Culture and Art* Cilt/Vol. 1 Sayı/No. 2 (2015): 11-24

⁸ İnternet Kaynağı: <https://www.baglamaci.com/baglama-icrasi/tarihsel-gelisimi/baglamanin-tarihsel-sureci-ve-gelisimi.html>, Erişim Tarihi: 21.02.2021

2.2.1.2. Tar (Deri Kapaklı)

Resim 6 Tar⁹

Dünyadaki her kültürün kendine ait müzikleri olduğu gibi kendilerine özgü çeşitli çalgı aletlerinin var olduğu bilinmektedir. “Aslen Azerbaycan sazı olan tar, Doğu Anadolu bölgesinin kuzey doğusuna ait repertuarın seslendirilmesinde kullanılması nedeni ile Türk halk müziği topluluklarında çalınmaya başlanmıştır”. (Kınık, 2011) 11 telli olan ve tamamen el yapımı olan bu çalgı 11. asırdan sonra yapılan arkeolojik kaynaklarda rastlandığı sosyolojik araştırmaların sonuçlarında görülmektedir. Ülkemizde yakın tarihten itibaren yaygınlaşmış olmasının yanında 2011’ de ‘UNESCO’ tarafından dünya mirası listesine alınmıştır.

Göğüs üzerine konularak çalınan, Azerbaycan başta olmak üzere pek çok Türk kültür çevresinde kullanılan tarın, üç ayrı bölümden oluştuğu ve bu bölümlerin dut, ceviz, abanoz gibi ağaçlardan elde edilen kaliteli malzemeler tercih edilerek üretildiği bilinmektedir. Göğüs üzerine konulmasının sebebi ise gönülden gönüllere hitap edeceğinin düşünülmesinden kaynaklanmaktadır. Tar, tel (sim, veter) anlamına gelmektedir (Yenigün 1970). Tar, Azerbaycan telli çalgılarının en meşhur olanıdır. Görünüşleri tardan farklı olmasına rağmen “dutar (ikitelili), setar (üç telli), cahartar (dört telli), pençtar (beş telli), şeştar (altı telli)” adlı çalgılar tar ile karıştırılır (Orhanbeyli 1976, 7-9).

⁹ İnternet Kaynağı: <http://www.gezilemi.com/DunyaMiraslariAyrinti.asp?ID=307&SAYFA=15> Erişim Tarihi: 04.06.2020

2.2.2. Yaylı Çalgılar

Türk Halk müziğinde kullanılan yaylı çalgılar karadeniz kemençesi, tırnak kemane ve kabak kemane gibi çalgılardan oluşmaktadır.

2.2.2.1. Karadeniz Kemençesi – Tırnak Kemane (Tahta Kapaklı)

Ülkemizin en renkli bölgelerinden ve adını aldığı Karadeniz bölgesine ait özgün bir çalgı olan Karadeniz kemençesi yaylı çalgılar ailesine mensup ve yaylı çalgılarımızın atası olarak bilinen önemli çalgılarımızdandır.

Kemençe kelimesinin hangi dilden geldiği ve kökeni tartışmalı olmakla beraber. Türk Dil kurumuna göre kemençe: “yayla diz üzerinde çalınan, kemana benzer, üç teli olan küçük bir çalgı” olarak tanımlanmıştır, kaynağını ise Farsça “kemançe” kelimesi olarak göstermiştir.¹⁰ Kırım ve batısına kadar uzanan zenginlikleri ile bilinen Anadolu’nun, kültürel etkileşimi sebebi ile Azerbaycan, Ermenistan, Yunanistan ve İran gibi ülkelerde de benzerleri görülmektedir. Kemençe sözcüğünün menşei tartışmalıdır. Kaşgarlı Mahmut, Fergana Türkçesinde sivrisineğe “*kimünçe*” denildiğini belirtir. Cibinlik olarak kullandığımız sözcüğün “*cibin*” kısmı sinek demektir. Burada “*kimünçe-cibinçe*” çatallanışı üzerinde Farsça “kemançe” sözü zamanla etki yapmış olmalıdır. XVIII. yüzyılda bir seyyah ise Türkler arasında “*kimçek-kimçi*” sözünü duymuştur. Rasyon de Kıpçak Kumanları arasında kemençe sözünü işittiğini belirtir. M. R. Gazimihal ise bu sözcüğün Türkçe olduğunu savunur (Gazimihal 1959, 1907-1909).

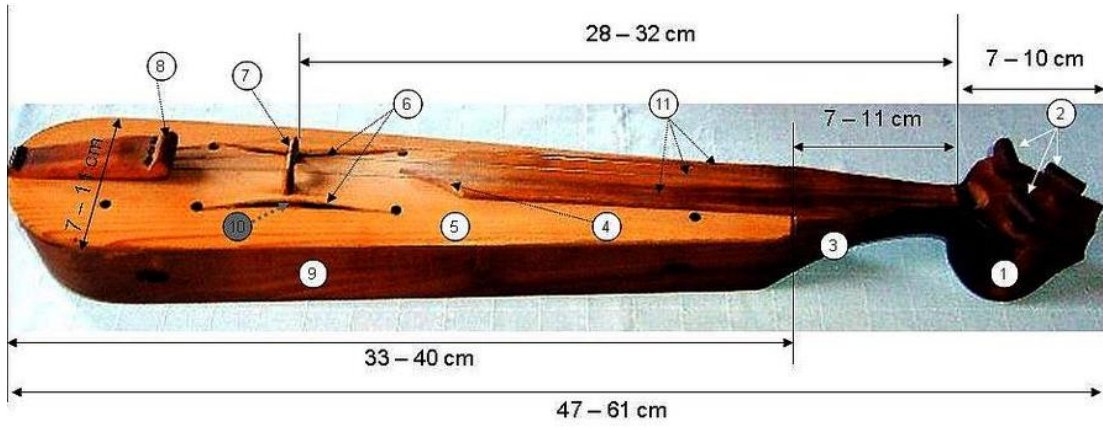
¹⁰ İnternet Kaynağı: <https://www.tdk.gov.tr>, Erişim Tarihi:03.05.2020

Resim 7 Kemançe Örneği¹¹

Karadeniz bölgesinin en önemli figürlerinden biri olan ve geleneksel bir icra tekniğiyle çalınması nedeniyle yöredeki müzik geleneğinin en önemli temsilcisi sıfatındadır. 40-41 cm boyunda olup yarım armudu andıran gövdesi ve elips biçimindeki burguluğu: sap, gövde ve boyun olarak tek bir ağaçtan yontularak ve el yapımı teknikleri sayesinde oyularak üretilmektedir. Geçmişten günümüze varlığını sürdüren, erik ve ardıç ağaçlarından yapılan bu çalgı özellikle son birkaç yıldır popülerlik kazanmasının nedeni ise kitle iletişim araçları, medya ve teknolojinin getirdiği yenilikler sayesinde sosyal medya üzerinden daha kapsamlı kitlelere ulaşmış olmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

¹¹ İnternet Kaynağı: <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/56> , Erişim Tarihi: 03.07.2021.

Resim 8 Kemançe¹²

2.2.2.2. Tırnak Keman

Asya Türk topluluklarında ‘‘İklığ’’ Anadolu Türkmenlerinde ise ‘‘Hegit’’ veya ‘‘tırnak kemanesi’’ olarak bilinen bu çalgı Türk çalgısı olup Balkanlara kadar yayılmıştır. Tırnak kemanesi adıyla İnebolu, Kastamonu dolaylarında halk arasında oldukça yaygındır. Üç telli olup, parmak tırnaklarıyla ittirilerek icra edilir. Oldukça içli ve kararlı bir tınısı olan ve insan sesini andıran tırnak keman bir teli çelik, diğer iki teli katküt denilen bağırsaktan yapılmaktadır.

¹² İnternet Kaynağı: (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Kemen%C3%A7e>,2021), Erişim Tarihi: 03.07.2021.

Resim 9 Tırnak Kemane¹³

Özalp bu çalgının tarifini yaparken; “Gövde kısmı armudî biçimde olup, teknesi dut, erik, ceviz, kelebek, ardıç gül, pelesenk gibi sert ağaçlardan, ses tablosu servi ağacından, servi kullanılmadığı takdirde sedir ve ladin ağacından tercih edilir. Burguları 3 tanedir ve abanoz gibi sert ağaçlardan yapılır, eskiden fildişinden de yapıldığı görüşmüştür. Tornada şekillendirilen burguların boyu 15 cm. kadardır. Kemençenin göğsünde, kuyruğa hemen hemen 5 cm. mesafede, yarım daire şeklinde, 4 cm. çapında karşılıklı iki delik bulunur ki bunlar sesi dışarıya vermeye yarar. Kemençenin eşiği, kuyruğa aşağı yukarı 8,5 cm. mesafede ve bu deliklerin arasındadır.¹⁴” Olarak ifade etmektedir.

2.2.2.3. Kabak Kemane (Deri Kapaklı)

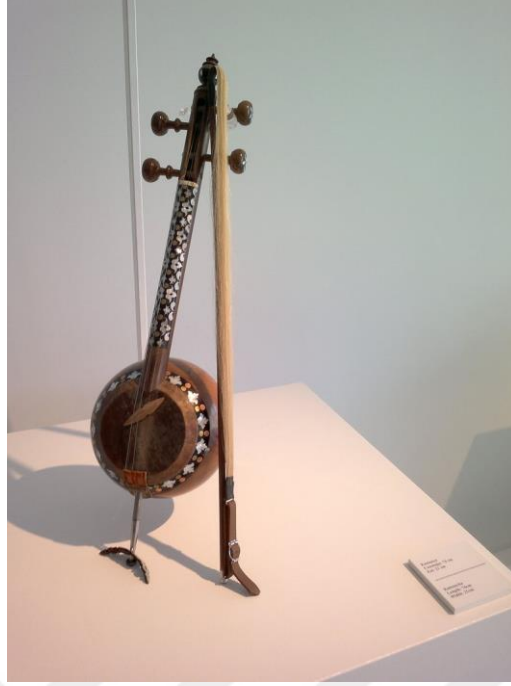
Yaylı çalgılar, Türkler’ in Anadolu’nun birçok yerine yaptıkları göçler sayesinde elde ettiği kültür miraslarından en önemli olanları arasında gösterilmektedir. Türkiye’ de genel anlamda Batı Anadolu ve Ege’ nin farklı bölgelerinde Rebap, İkliğ, ve hegit olarak bilinir. Anadolu’ da Teke yöresi ile özdeşleşmiştir. Gövdesi, kabaktan oyularak yarım

¹³ İnternet Kaynağı: (<https://www.google.com/search?q=t%C4%B1r+Hata!+Yalnızca+Ana+Belge.>), Erişim Tarihi: 12.05.2021.

¹⁴ M.Nazmi Özalp Türk Mûsikîsi Sazlarından Kemençe, TRT Yayınları, Ankara, 1982

küre şeklinde olan üç telli yarım kürenin içerisinde bir badem ya da abanoz ağacından yapılmış sap oturtularak üretilmektedir. Ön kısmına gelen deri, büyükbaş hayvanlardan alınan kalp zarıdır ve tutkal yardımı ile kabağın üzerine gerdirilir. ‘‘Yürek zarı’’ olarak da anılan bu zar, ince ama bir o kadar da sağlamdır. At kılı ya da misinadan yapılmış bir yay aracılığı ile diz üzerinde konulup çalınmaktadır. Türklerin en eski ve yapısal olarak en az değişim gösteren çalgılarından biridir. Bu yaylı çalgıların ilk dönem telleri at kuyruğundan oluşmuş, daha sonradan ise bağırsak ve ipek teller kullanılmıştır.

Günümüzde kullanılan birçok yaylı çalgının kökeni Batı ve Orta Asya’da gıcek/gijjak/gıcek adlarıyla ifade edilen çalgılara dayandırılmaktadır. (Çolakoglu, 2014, s. 38). Tarih bilimci Prof.Dr. Bahattin Ögel- ‘‘Herhalde en eski kopuz, yay ile çalınan bir çalgı idi. Sunduğumuz vesikalar ve resimler de bunu göstermektedir. Resimlerde, yay ile çalınan eski karakterdeki Türk sazları insana biraz korku ve sihir dolu bir duygu verir. Zaten sesi de iniltili ve genizden gelen bir mırıltı ile doludur. Herhalde en eski destanlar bu Kemençeler ile çalınıyordu’’ bilgisini vermektedir. (Ögel,1991, s.269). Türklerin Anadolu’da yerleşik yaşama geçmesinden sonra Türk yaylı çalgısının, tarihsel süreçte farklı bölgelerde değişik isimler aldığı görülmektedir. Erzincan’ın Kemah ilçesinde **Dızdır**, **Çağana**, Niğde ve Denizli’nin Çal ilçesinde **Gıvgıv**, Edirne, Eskişehir’de **Gıygi**, Çorum, Havza Samsun ve bazı Amasya köylerinde **Gıygırak**, Malatya, Urla, Amasya’da **Gıygi**, Kırşehir köylerinde **Gangili**, Tire ilçesinde **Kırbız**, Adana ve güney Türkmen obalarında **Hegit** yada **Eğit**, Mardin Midyat’ta **Nahora**, Siirt dolaylarında **Mıtrıp**, Bolu, Zonguldak, Çankırı ve Kastamonu’da **Tırnak Kemane**, Çorum Alaca’da **Sinan/Suna Keman** adlarının kullanıldığı görülmektedir.(Şener, 1994, s. 17-19).

Resim 10 Kabak Kemane¹⁵

Resim 11 Kabak Kemane Yapımı¹⁶

Yapımında iyi fırınlanmış gürgen ağaçlarından yararlanılır. Her enstrümanda olduğu gibi iyi kurumuş ağaçlar kullanılır. Klavye bölümünde çalım tekniğine bağlı daha çabuk deformeler olduğu için paduk, abanoz gibi ağaçların kullanımına rastlanmaktadır. Su kabağı Türkiye’de kolay yetiştirilebildiği için çok fazla maliyetli değildir ve bu çalgıya

¹⁵İnternetKaynağı:https://tr.wikipedia.org/wiki/Kabak_kemane#/media/Dosya:Azerbaijani_musical_instrument_kamancha_in_Heydar_Aliyev_Center.jpg Erişim Tarihi: 12.10.2021

¹⁶İnternetKaynağı:<https://www.aa.com.tr/tr/geleneksel-sanatlarda-ustalar/kabak-kemanenin-profesoru-genclere-muzigi-asiliyor/1243079>, Erişim Tarihi: 12.10.2021

özgü gelenekselleşmiş olarak bir üretim modeline dönüşmüştür. Genel olarak Kemane yapımında gövdede kullanılan malzemelerde farklılık görülmektedir. Sapta kullanılan ağaç, göğüs derisi ve burguları ile dize dayama çubuğu benzer malzemelerle yapılmaktadır. Son dönemlerde, akortta seslerinin kaynaşması ve akordu kolaylaştırması için biri gövdenin altına monte edilen, diğeri tele takılan iki farklı türde “fix” kullanılır. (Şener, 1994, s. 30). Eskiden usta çırak ilişkisi gözetilerek üretilen bu çalgı zamanla konservatuarların çalgı yapım bölümlerinin çoğalması ile birlikte kemanenin ölçülerine belirli standartlar getirilmiş, denge oranları gözetilerek soprano, alto, tenor ve bas kemane olarak dört farklı boyutta kemaneler üretilmiştir. Önceden sadece kendi yöresinde çalınan kabak kemane 1980’li yıllarda “TRT” sanatçısı olan İhsan Mendeş ile tanınmış ve yaygınlaşmıştır.

2.2.3. Nefesli (Üflemeli) Çalgılar

Geleneksel Türk halk müziği enstrümanlarında Üflemeli çalgıların başında kaval, sipsi, mey, zurna ve tulum gelmektedir. Anadolu topraklarında değişik türevlerine rastlanmaktadır. Bu çalgıları dilli, kamışlı ve hava üflemeli olarak üç bölüm üzerinde incelemek mümkündür.

2.2.3.1. Dilli (Kaval, Çifte, Çimon)

Türk halk müziği çalgıları içerisinde yaygın bir halk çalgısı olarak icra edilen Kaval’ ın belli başlı tanımlarına baktığımızda;

“Kaval insanoğlunun ilk üflemeli çalgıları arasındadır. Kaval kelimesinin içi boş anlamına gelen kav kökünden türediği sanılmaktadır” (Keçe Türker,2007). “Türkçe kaval kelimesi, içi kav olan şey demektir: Kaval kemiği gibi” (Gazimihâl, 2001) ‘Kaval, yaklaşık 40-80 cm uzunluğunda önde 7 arkada 1 perde deliği bulunan ince bir borudur. Dilli ve Dilsiz olmak üzere başlıca iki çeşidi vardır. Çeşitli yapıdaki üflemeli çalgılar için halk hep kaval adını kullansa da kaval, perdeleri kendine özgü bir tür kromatik diziye sahip ve her perdesinden, tam 8’li, tam 5’li ve tam 4’lü doğuşkanlar elde edilebilen bir çalgıdır. İki sekizli ve bir tam 5’li ses genişliğine sahip olan kavalın sağır, kalın, orta, ince ve çok ince olmak üzere beş ses bölgesi vardır. Halk ağzında kuval, guval, gavval biçiminde söylenen kavalın, çoban kavalı, horlatmalı kaval ve kırma kaval gibi isimleri de vardır ‘ (Özbek, 1998)

Kaval ve diğer üflemeli çalgılar da insanoğlunun ilk çalgıları arasında yer almaktadır. (Emnalar, 1998) Hayvan otlatırken, kalabalık bir meclis içerisinde insanlığa hitab ederken, onların ruhlarına dokunurken insanların ilk yaptığı dilsiz kavallar, nefes alma becerisi ile var olan yapım malzemesi ve icra şekli bakımından da zaman içerisinde değişim göstermektedir. Anadolu'nun birçok yerinde'' çoban çalgısı '' diye tabir edilen bu çalgı, koyunların otlatılırken çalındığı düşüncesinden ziyade Anadolu toprakları üzerinde varlığını sürdürdüğü bilinen en eski çalgılardan biridir. Konuya ilişkin Sn. Ozanoğlu '' Dilli kaval her ne kadar çoban çalgısı olarak bilinse de geliştirilen bugünkü biçimiyle çağdaş müziğin tüm seslerinin de elde edilmesi mümkün olan çalgıdır'' (Ozanoğlu, 2011) olarak ifade etmiştir.

Türk halk çalgılarının nefesli gurubunda sık sık rastladığımız bu çalgı topluluk içerisinde uzun ses ihtiyacını karşılayan ve karar sesine göre ihtiyaç halinde iki buçuk oktavlara kadar çıkabilen baskın bir karaktere sahip olmasıyla bilinir. Her boyda ve her tonda yapılabildiği ve kolay taşınabildiği için yaygın bir kullanıma sahip olan kaval, eserin yazılış tonuna göre seçilerek kullanılır. Yapım aşamasında ilk önce denge noktası bulunur ve işaretlenir. Baş parmağın geleceği yere sivri bir bıçakla delik açılır. Ağız kısmının orta yerine üflenerek yer yapılır. Baş parmak aralık hizası alınarak önüne yedi adet olmak kaydıyla arkasına bir adet delik açılarak notalar yerlerini almış olurlar. Boyutları küçükten büyüğe doğru sıralandığında ses tonu bakımından gittikçe kalınlaştığını, büyükten küçüğe doğru sıraladığımızda ise seslerin giderek tizleştiğini söyleyebiliriz. En iyi kaval yapımına malzeme olarak erik ve kaysı ''tını'' bakımından düşünüldüğünde ideal ağaçlar olduğu gözlemlenmiştir.

Resim 12 Kaval Ailesi¹⁷

Çimon (Çimbon): İki ya da daha fazla kamışın bir araya getirilerek buğday, çavdar sapı ile imal edilen nefesli bir halk çalgısıdır. Bu çalgı daha çok Karadeniz yöresinde kullanılmaktadır (Emnalar 1998,86). Bilhassa çocuklara has bir çalgı olup buğday sapı veya kızıl ağaçtan yapılır (Usbeck1970, 29). Artvin civarlarında sıra kamışlı bir çocuk sazı olarak mevcudiyeti tespit edilmiştir. Üç veya dört kamış birleştirilip üzerlerinde 5 tane perde deliği açılarak yapılan bir çalgıdır (Usbeck1970, 27).

2.2.3.2. Kamışlı (Zurna, Sipsi, Çifte Kaval, Mey)

Resim 13 Zurna ve Mey Ailesi¹⁸

¹⁷ İnternet Kaynağı: (<https://sakirsaglam.com/dilli-kaval/>), Erişim Tarihi: 12.05.2021.

¹⁸ İnternet Kaynağı: (<https://zurna,mey/>), Erişim Tarihi: 12.05.2021.

Zurna: Türkiye'nin her bölgesinde varlığını sürdüren, ses aralığı çok geniş olmamasına rağmen oldukça yüksek frekanslara sahip bir halk çalgısıdır. Düğünlerde, asker uğurlamalarında ve halk oyunlarında sıklıkla karşılaşılan, kullanıldığı yöreye özgü farklı tavırlar ve farklı boylara sahip olduğu bilinmektedir. Anadolu'da şimşir, dişbudak, ıhlamur, kızılçık, ardıç ve ceviz ağaçları kullanılarak farklı boylarda üretilmektedir. Bunları resim 6'dan da anlaşılacağı üzere kaba, orta ve zil zurna olarak üç bölüme ayırmak mümkündür.

Ünlü zurna yapımcısı olan Cengiz Erdoğan dijital ortamda zurna çalgısını anlatırken;

“Kurutulmuş kara erik ağacı merkezinden deliniyor. Yaş ağaçtan yapılırsa bir müddet sonra yamulur ve yarılr. Ağaçlar birtakım işlemlerden geçiriliyor. Kesildikten sonra kendi özündeki suyunu atması için bekletilmeli ve hava almayacak şekilde kurutulmalı. Kurutma yöntemi ısıtma ile yapılırsa ağaçtan hayır beklenmez. Güneşe maruz kalmamalı, kapalı ve serin bir ortamda kendi halinde kurumaya bırakılmalı. Kuruduktan sonra kesilen yerler beyaz tutkal yardımı ile yapıştırılır. Daha sonra ‘‘Kalak’’ bölümü yapılır. Ses karakterini ağacın kalak bölümü belirler bu bölüm kesilen ağacın toprağa yakın olan bölümünden yapılmaktadır. Matkap ucu ile delinir. Zurnanın kararına göre bu deliğin inceliği ve kalınlığı değişmektedir. Boy kısaldıkça iç çapı da daralır. Çok geniş veya çok dar olmamalıdır. Sonrasında ağacın uzun ömürlü ve dayanıklı olması için buhar ile kurutulur. En az üç veya dört kez tornadan geçirilir. Her işlemten sonra bekleyip ağacın kendine gelmesi beklenir. Balans dengesi iyi olması adına ağaç tek seferde delinmeli ve perde araları rast gele delinmemelidir. Dış çap kalınlığı iyi ayarlanmalıdır. Kalak genişliğine değinen Cengiz usta bu genişliğin yöreden yöreye farklılık gösterdiğini”¹⁹ belirtmiştir.

“Zurnanın kaynağı konusunda çeşitli fikirler ileri sürülmektedir. Bunlardan birisi zurna sözcüğünün Farsça “**sürnay**” (düğün, bayram için çalınan nay) kelimesinin değişmiş biçimi olduğu yönündedir. Bu görüşün doğruluğu kuvvetle muhtemeldir. Zurna Ortadoğu'da yaşamış medeniyetlerde bilinmekle birlikte Orta Asya Türk toplulukları tarafından da çok eskiden beri kullanılmaktadır”(Usbeck1970, 29).

Zurnanın kullanıldığı coğrafya, Çin'den başlayıp Kuzey Avrupa'ya doğru oradan hareketle Arap çöllerine kadar çok geniş bir alanı kapsamaktadır. İcra konusunda çalımı oldukça zor olan bu çalgı kuvvetli bir nefesle birlikte burundan alınan hava ile çalınır.

¹⁹İnternet Kaynağı: Röportaj <https://www.youtube.com/watch?v=C3z00F-S5w>, Erişim Tarihi: 18.02.2020

’Zurna nefesli sazların çok güç çalınanlarındandır. Zurna, nefesi avurtlaklarda şişirmek suretiyle idare ederek çalınır. Ağızdan nefes alınmaz. Hava yutuluyormuş gibi burundan dışarı verilir. Zurnanın en karakteristik özelliklerinden birisi de dem tutmaktır” (Ataman 1938, 23).

The left image shows seven traditional wooden flutes (saz) arranged diagonally. They are made of light-colored wood with dark, circular finger holes and a dark, possibly leather or wood, mouthpiece. The right image is a historical painting of a saz player, with the text "Türkü Dostları" in the top right corner.

²⁰ **İnternet Kaynağı:** (<https://www.turkudostlari.net/foto.asp?id=602>), Erişim Tarihi: 12.05.2021.

Çifte Kaval: Yan yana iki kavalın bağırsak ipleri ile bağlanmış ve aynı anda çalınarak ortaya çıkan bir halk çalgısı olmasıyla bilinmektedir. Çifte kaval, Türklerin en eski ortak uygarlık verilerinden birisidir. Çünkü çifte kavalla ilgili bugüne kadar elde edilen verilerin hemen hemen hepsi Türklerin yaşadığı coğrafyalardan elde edilmiştir (Gazimihâl 1974, 28-31).

Mey: Mey çalgısı boyut olarak 38-44 cm aralığında olup ses aralığı bir buçuk oktavdır. Ses sahasının çok geniş olmamasından kaynaklı olarak her ezgiye eşlik etmesi oldukça zordur. Her bir notaya ayrı boyutları ile eşlik etmektedir. “Transpose” çalımına rastlamak mümkün değildir. Notaları ayrı basmak için sadece gövdesinden yararlanılmaz. Bunun yanında dudak tekniği ve kamışta yapılan küçük hareketler sayesinde ara notalar diye tabir edilen yarım sesleri çıkartmak çalan kişinin ustalığı ile bire bir ilişkilidir.

Genellikle erik, kayısı ve gürgen ağaçlarından yapılmaktadır. Bir ağaç parçasını uygun ölçülerde keserek meyin yapımı için uygun hale getirilmektedir. Torna aletinde işlenen ağaçlar silindir bir şekil verilerek ses çıkmasını sağlamaktadır. Çalgının gövdesine son şeklini vermek için zerdali, dut, akasya, şimşir, zeytin ve gül ağaçları kullanılarak zımparalama işlemiyle estetik bir görünümü; iki ucu açık silindir boru şeklinde gövde, kamış ve kamış kısıncısından oluşan “mey” Türkiye’de kuzeydoğu ve Anadolu’da yaygın olarak kullanılmaktadır. Sol elin beş parmak hizasında düz bir şeridin üzerinde bir deliği, ön yüz kısmında yedi deliği bulunur. Kamışın kaliteli olanını bulmak için dere kenarlarında yetişen kamışlardan bulunması sesin kalitesi açısından son derece önemlidir. Kıskaçlar içerisinde bir gün kalan kamışlar çalınmak için hazır duruma getirilir.

“Mey isminin nereden kaynaklandığı konusunu düşündüğümüzde; nay-ı balaban veya nayçe-i balaban isminin günümüze yansımaları denilebilir. Bilindiği gibi Farsça “çe” küçültme ekidir. Nay ise eski İran dilinde nada’dan türemiş ve anlamı kamış olan bir kelimedir. Nay, Türkçe’de incelenerek ney olmuştur. “Ney, Farsça nay kelimesinin mehafefidir” (Öztuna1980:116).

Resim 15 Mey²¹

2.2.3.4. Hava Depolu (Tulum)

“Anadolu’nun kuzeydoğusunda Rize, Artvin ve Gümüşhane’ de kullanılan nefesli bir halk çalkısıdır”.²² Trakya, Balkanlar ve İskoçya’da kullanılan “’gayda” ile kıştırlılmamasındaki en önemli özellik olarak pes sesleri kontrol edebilen bir yapıya sahip olmamasıdır. Şeklinde ifade edebiliriz.

Resim 16 Tulum²³

²¹ İnternet Kaynağı: <https://www.ilimvemedeniyyet.com/dogunun-sazlari-mey-balaban-duduk.html>, Erişim Tarihi: 25.01.2022

²² İnternet Kaynağı: (<http://tr.wikipedia.org/>,2020), Erişim Tarihi: 12.05.2021.

²³ İnternet Kaynağı: (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Tulum>), Erişim Tarihi: 03.07.2021.

2.2.4.Ritim algıları

2.2.4.1. Vurmalı algılar

Bu sınıfa giren sazlara ritim sazlar, tempolu sazalar ya da depki sazları da denmekteyse de biz vurmalı teriminin kullanılmasını tercih ediyoruz (Gazimihâl 1975; Emnalar 1998,55 – Ataman 1938,8). “Vurmalı algılar” denildiğinde; “ses” leri el ya da bir gereçle vurularak üretilen algılar anlaşılır. Bunlar hemen her iklim ve kültürde yer sahibidir (Yener,1983:137). Vurmalı sazların en yaygın olarak kullanılanları tef(def), davul, darbuka, koltuk davulu, zil, zilli maşa ve kaşık olarak karşımıza çıktığı gibi aşğıdaki gibi sınıflandırılmaktadır.

2.2.4.2. Davul, Debildek, Koz (Bagetli)

Davul, Türk halk müziğinde kullanılan, çok eski devirlerden bu yana varlığını sürdürmüş ve meydan sazı diye bilinen vurmalı bir çalgıdır. Davul kelimesinin kökeni tartışılmışsa da konu üzerinde fikir birliği oluşmamıştır. “Türklerde çok çeşitli olan davul isimlerinin hemen hepsi bir ses taklidinden gelir. Eski Türk yazıtlarında ve sonraları adı geçen “tuğ, tuğla ve tuğra” kelimelerinin kökleri olarak da geçen Türkçe bir kelimedir” (Sanal,1964:77). Bir tokmak ve bir çubukla vurularak çalınan bu çalgı düğünlerde, güreşlerde, cirit oyunlarında ve cenk meydanlarında kullanılmasıyla bilinir. Davulun ölçüleri; yörelere göre farklılık göstermesiyle birlikte her yörede farklı boyutlarda karşımıza çıkmaktadır.

Çeşitli boyutlarda davullar mevcut olmasına rağmen bunların yapıları aynıdır (Özbek 1994, 92-93). Davulları, küçük, orta ve büyük boy olmak üzere üç kısma ayırmak mümkündür (Ataman 1938, 18-19). Yapım aşamasında kullanılan malzemeleri şu şekilde ifade etmek mümkündür. Kasnak, deri çemberi, çubuk, tokmak ve deri kayışdır. Sırası ile kasnak; deriyi çok kuvvetli bir şekilde güç uygulayarak saran ağaçtan yapılma geniş silindirli bir çemberdir. Genellikle ceviz ağacından yararlanılır. “Deri emberi; 5 cm. genişliğinde biçilen çember tıpkı kasnak gibi daire haline getirildikten sonra dikilir. Deri çemberine, ıslak derinin çevresi, kasnağa göre kesildikten sonra gerilir ve kasnağa dolanır” (Gazimihal,1975:36).

Deri kayışı; çemberin dış tarafını sıkıca gerdiren ve sıkılıp bırakıldıkça akort edilmesini sağlayan esnek bir yapıya sahiptir. Davul tokmağı; Kavak ve gül ağaçları gibi hafif ağaçlardan üretildiğinde davula zarar vermemesi ve “düm” sesini vermesi için üretilen sopadır. Çubuk(çıbık); ilk tercih olarak kızılçık ağacından üretilen ve davula “tek” sesini vermesini sağlayan ince bir çubuktur. Boyutları 30cm ve 60 cm aralığında, kullanıldığı bölgelere göre değişiklik göstermektedir. “Çıbık, davulcunun sol elinin baş ve şahadet parmaklarının ucu ile tutularak, diğer parmakların yardımı ile çalınır (Emnalar,1998:102)”. Davul derisi; tuzlanarak güneş gören bir alanda serilerek ve keçi, köpek gibi hayvanlardan seçilerek elde edilir. İki gün bekletilen derilerin üzerine şap tozu ile karıştırılmış süt ile işlem yapılarak deri yumuşatılır. Belirli işlemlerden geçtikten sonra derinin kıllı olan tarafını pürüssüz hale getirmek ve kullanılan ikinci bir karışımda bekletilen deri son olarak kireç tozu ile karıştırılarak su ile yıkanmaktadır. (Emnalar, 1998: 103). Derinin çatlamasını önlemek için de zeytinyağı ile yağlanır (Demirsipahi,1975:189).

Resim 17 Davul²⁴

²⁴İnternet Kaynağı: <https://zebramo.com/products/eker-percussion>, Erişim Tarihi: 28.02.2022

2.2.4.2. Def, Darbuka, Koltuk Davulu (Bagetsiz)

Def: Son zamanlara kadar defe, Türkler “daire” demiştir. Zira tam bir daire şeklindedir. Ancak son zamanlarda Arapçadan alınan def kelimesi kesin şekilde yerleşmiştir. Avrupa dillerinde defe “bask davulu” denmiştir (Öztuna ,1990:78,79).

Türkiye’de “def, tef, Arabistan kökenli bir kelime olan arbane” Uygurlarda “dap” Türkmenistan’da “dep” Özbekistan’da “doyra” olarak bilinir (Yılmaz,2007). Eski Mısır, Eski Yunan ve Fenike uygarlıklarında farklı çeşitlerine yapılan arkeolojik kazılarda rastlanan ksnak şeklinde ele alınabilecek büyüklükte olan ve davul olarak nitelendirilen bir vurmali çalgıdır. Çok karakteristik tınlaması sebebiyle bazı bestekârlar, eserlerinde bu aleti kullanmışlardır. Bu suretle orkestraya da dahil olmuştur (Öztuna,1990:78,79). Zilli ve zilsiz olarak iki farklı biçimde üretilen bu çalgının tarifini yaparken Sn.Demirsipahi ‘‘Türk Halk Oyunları’’ adlı kitabında ‘‘ Def, 5 ila 8 cm eninde bir ksnaktan oluşan ve üstünün bir tarafı deri ile kaplı olan, daire çapı 20 ila 60 cm. arasında değişen, ksnak üzerinde delikleri bulunan zilli ya da zilsiz kullanılan bir çalgı türüdür (Demirsipahi,1975:190). Olarak ifade etmiştir.

Geniş çalım tekniklerine sahip bu halk çalgısı, genellikle kuru ağaçlardan kesilerek elde edilen ksnanın üzerine balık başta olmak üzere oğlak derisi ile kaplanarak sıkıştırma yöntemi ile meydana gelmektedir. Boyutlarına göre farklı sayıdaki metal halkalarla güçlendirilerek çıkan sesin hem vurmali hem de zilli olmasına imkân sağlamaktadır.

Def el (parmak) ile çalınan vurmali bir ritim çalgısıdır. Def (tef) elde havaya kaldırılarak ve zillerin şıkırtıları duyulsun diye sallanarak çalınır. Kırsal kesimde halen kına ve düğün gecelerinde, bilhassa kadınlar eğlenmek için defi hem çalar hem oynarlar (Emnalar,1998:105).

Resim 18 Def

Darbuka: Melodisi, usülü, tonu bu üçlüyü içinde barındıran bir düm ve tek ile oldukça hareketli bir saz olan darbuka mehterin ilk kuruluşundan bugüne varlığını sürdürmüştür. Önde gelen isimlerinden ‘‘Hasan Tahsin Parsa ilk mehteri kuran ve darbukanın öncülerindendir’’.²⁵ Genellikle göbek havası danslarıyla ilişkilendirilen bu çalgı halk çalgısı olmaktan öteye gidememiştir. 20. Yüzyıldan itibaren kullanımın yaygınlaşmaya başladığı yıllarda Klasik Türk müziğinde yer yer varlığını hissettirse de daha çok Türk halk müziğinde aranmıştır.

‘‘Bilinen en eski çalgı örneklerinin M.Ö. 4000’lerde Mezopotamya’ya ait olduğu düşünülmektedir. İnsanlığın sesini kullanarak keşfettiği ilk müzik örneklerinden sonra ritim unsurunun da varlığını saptadığı ilk çalgılarından olan davul, farklı boyutlarda ağaçtan yapılmış, yuvarlak kasnaklarının her iki yüzüne kalın hayvan derileri gerilerek oluşturulmuş vurmali bir çalgıdır’’ (Dinçol, 1999).

²⁵ Bkz. Haber Türk arşivi- Düm tek Darbuka belgeseli

2.2.5. Çarpmalı Çalgılar

Vurmalı çalgılar gurubundaki bu çalgılar birbirine ya da bir yere çarpmak sureti ile çalındığı için çarpmalı çalgılar olarak ifade edilmiştir.

2.2.5.1. Kaşık – Çalpara (Tahta Çarpmalı)

Kaşık: İki tane tahta kaşığın birbirine vurulmasıyla çalınır. Şehirlerde “*çarpara*” adı verilir. Türkistan, Afganistan ve Anadolu’da kullanılır (Usbeck1970, 26). En makbul olanı şimşir ağacından yapılan bir ritim sazıdır (Özbek 1998). Kaşık çok eskiden beri Anadolu’da kullanılmaktadır. Diğer sazlara eşlik ettiği gibi çalan kişi hem çalıp hem de oynayabilir. Kaşıkla oynanan oyunlar pek çoktur. Kaşıklar her yörenin folklorik özelliklerine uygun olarak yapılır (Emnalar 1998, 107).

Çalpara: “Çeng adlı vurmalı halk çalgısı” (Özbek 1998). “Şimşir ağacından yapılmış yassı ve beyzi tahtaların ikişerden dört tanesinin yan yana gelmesinden ve uçlarının ufak menteşelerle bağlanmasından veyahut uçlarına delinen deliklerle birbirine sıırımla bağlanarak zilli maşa gibi bir kola raptedilerek yapılır. Elde tutularak dize veyahut elin avucu içine vurmak suretiyle çalınır.” (Ataman 1938, 22). Bu çalgı elde şaklatıldığı için “*çakçak*” diye de zikredilir (Emnalar 1998, 107).

²⁶İnternetKaynağı: <https://www.ubuy.com.tr/tr/product/1GQX2Q9JA-gawharet-el-fan-17-darbuka>, Erişim Tarihi: 25.03.2020

Resim 20 Tahta Kaşık²⁷

2.2.5.2. Zil – Zilli Maşa (Metal Çarpmalı)

Zil: “4-5 santimetre çapında, daire şeklindeki metal parçalardan oluşan, elin baş ve orta parmaklarına takılıp birbirine vurularak seslendirilen vurmali bir çalgı. İyi zil pirinçten dökülerek yapılır”. Sahan kapağına benzer ve birbirine vurularak çalınan vurmali çalgılara da “*çarpana, halile*” denir (Özbek 1998). Parmaklara takılarak çalınan zillerin boyutları değişiklik arz etmektedir. Orta Asya Türkleri, büyük zillere “*çenk, çara*” adını vermekteler. En iyi ziller İstanbul’da imal edilir. Bu saz, büyük senfoni orkestralarının ve mehter takımının vazgeçilmez ritim aletlerinden birisidir (Emnalar1998, 107).

Resim 21 Zilli Maşa²⁸

Resim 22 Parmak Zil²⁹

²⁷ İnternet Kaynağı: <https://www.google.com/search?q=ka%C5%9F%C4%B1k+zil+&tbm>, Erişim Tarihi: 02.01.2022

²⁸ İnternet Kaynağı: <https://www.google.com/search?q=ka%C5%9F%C4%B1k+zil+&tbm>, Erişim Tarihi: 02.01.2022

²⁹ İnternetKaynağı: <https://www.bulmacacevap.com/2013/06/parmaklara-taklp-calnan-zil-veya-buna.html>, Erişim Tarihi: 05.05.2019.

Zilli Maşa: Oldukça büyük bir mangal maşasına benzerliğiyle iki ana koldan meydana gelmektedir. Bu ana kolların uç kısımlarına yerleştirilen zillerden ses alınarak ritim duygusunu ön planda tutan metal çarpmalı bir çalgıdır. “Zilli maşa daha çok kadınların eğlencelerinde tercih ettiği bir müzik aletidir. Türkünün ritmine ve oyunun ahengine göre ses düzenlemesi yapılır (Ataman 1938, 21)”.

Tablo 1. Türk Halk Müziği Çalgılarının Sınıflandırılması

VURMALI				NEFESLİ	
BAGETLİ	BAGETSİZ	ÇARPMALI		DİREKT ÜFLEMELİ	KAMIŞLI
Davul Debildek Koz	Def Darbuka Koltuk Davulu	TAHTA	METAL	Dilli Kaval Çifte Çimon Tulum	Zurna
		Kaşık Çalpara	Zil Zilli Maşa		Mey
					Sipsi
					Çığırta Çifte Kaval
TELLİ					
TEZENELİ-MIZRAPLI			YAYLI		
TAHTA KAPAKLI		DERİ KAPAKLI		TAHTA KAPAKLI	DERİ KAPAKLI
Meydan Sazı Divan Sazı Bağlama Bozuk Tanbura Cura Bağlama İki Telli Saz Bulgari Irızva Karadüzen Cura		Tar		Karadeniz Kemençesi Tırnak Kemençe	Kabak Kemane

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada araştırmacıya ve literatüre önemli ölçüde katkı sağlayan ve yön veren Nitel araştırma yöntemi, betimsel araştırma ve tarihsel araştırma modeli kullanılmıştır. Meta-analiz olarak ifade edilen betimsel araştırma alanı ileriye dönük çalışmalar için kaynak özelliği niteliği taşımaktadır. Herhangi bir konu hakkında elde edilmiş, farklı düşünülen birçok çalışmayı bünyesinde barındırabilen ve ortaya çıkan bulguların istatistiksel verileri ortaya koyan bir analiz yöntem şeklidir (Tomakin, Yeşilyurt, 2013: 250). Sosyal Bilimler alanında kullanılan bu yöntem şekli ile ortaya çıkarılacak çalışmanın niteliklerine katkı sağlayabilmektir. Birçok disiplinde olduğu gibi iç içe geçmiş disiplinlerin içerisindeki konulara, toplumların bu konulara bakış açısından konumlanma sürecine, davranış ve tutumlara kadar toplumsal, kültürel özellikleri ile birçok araştırma alanına yer veren bu yöntem şekli aynı zamanda kuramsal bir yapıyı teşkil etmektedir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Türk Halk Müziği çalgıları, örneklemine ise küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle organolojik ve icra özelliklerinde değişim ve farklılaşmalar yaşanan Türk Halk Müziği çalgıları oluşturmaktadır.

3.3. Sınırlılıklar

Araştırma Türk Halk Müziğinde kullanılan vurmali, nefesli, telli ve yaylı vb. teknolojinin etkilemiş olduğu çalgılar ile sınırlandırılmıştır. Araştırma sürecinde incelenen çalgılar günümüzde aktif olarak kullanılan Geleneksel Türk müziği çalgıları ile de sınırlı tutulmuştur.

3.4. Sayıtlar

Bu araştırma;

- Araştırma yapılan örneklem gurubunun evreni tam olarak yansıttığı,
- Araştırma yönteminin araştırmanın amacına uygun olduğu,
- Veri toplama araçlarının bir araştırma için kapsam olarak yeterli, geçerli ve güvenilir olduğu sayılılarından hareket edilerek gerçekleştirilmiştir.

3.4. Verilerin Toplanması

Müziğin tarih ile olan etkileşimi, kültürle, sosyoloji, felsefe, endüstri gibi birçok disiplinle etkileşim içinde olması bu alanda sıkça başvurulmuş Tarihsel araştırma yöntemini ve doküman analizi yöntemlerini kapsamaktadır. Veri toplama araçları ile kuramsal çerçeve kapsamında konu alanını yansıtan başlıklara ulaşmak için gerekli literatür taraması yapılarak içerik analizlerinin yorumlanmasıyla araştırmanın bütünü oluşturulan verilere ulaşılmıştır. Araştırma kapsamında bu konu alanını içeren yayınlara başvurularak geniş bir arşiv taraması ve uzman görüşleri ile veriler kaynağından toplanılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Sosyal Bilimler alanındaki çalışmalara ışık tutan Nitel Araştırma Yöntemlerine başvurularak Tarihsel Araştırma Modeli, Literatür Taraması, Doküman Analizi yöntem ve modelleri ile araştırmanın içeriğine uygun farklı araştırmacılar tarafından yapılan analizlerle konunun bütünü kapsayan kaynaklara ulaşılmış ve toplanan verilerin analizleri tespit edilmiştir.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırma sürecinde elde edilen bulgular ve bu bulgulardan yola çıkarak yapılan yorumlara yer verilmektedir.

4.1. Birinci alt probleme yönelik bulgu ve yorumlar

Araştırmanın birinci alt problemi, “Türk Halk Müziği çalgıları nelerdir? Olarak belirlenmiştir. Aşağıda birinci alt probleme yönelik bulgu ve yorumlara yer verilmektedir.

Türk halk müziği çalgılarını, telli, nefesli, vurmali ve yayli olarak dört ana başlık halinde bir araya getirmek mümkündür. Farklı çalım tekniklerine sahip olan bu çalgıların başında telli çalgılardan oluşan; bağlama ve ailesi kendi içinde mızraplı ve yaylı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kendi yöresine özgü has tavrılarıyla Karadeniz kemençesi, turnak kemençesi ve kabak kemane yaylı gurubunu temsil etmektedir. Nefesli çalgıların iki başlık altında toplanılmasının icra bakımından birbirlerinden farklılık göstermeleri ise kamışlı ve direkt üflemeli olmalarıdır. Kamışlı aile üyelerinden olan zurna, mey, sipsi, çığırtma direkt üflemeli gurubuna mensup kaval, çimon, tulum çalgılarının aksine ağız kısmına gelen ve farklı boyutlardaki kamışlar sayesinde olmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Temponun kalbini tutan vurmali çalgıları da kendi içlerinde bagetli, bagetsiz ve çarpmalı olarak üçe ayrılmaktadır.

4.2. İkinci alt probleme yönelik bulgu ve yorumlar

Araştırmanın ikinci alt problemi, “Teknolojik gelişim sürecine bağlı değişimlerin Türk Halk Müziği Telli çalgıları üzerindeki etkileri nelerdir? Olarak belirlenmiştir. Aşağıda ikinci alt probleme yönelik bulgu ve yorumlara yer verilmektedir.

Çalgı yapımı konusunda çalışma yapan kişiler hem kendilerine kolaylık sağlaması bakımından hem yaptıkları çalgıların daha verimli, daha performanslı ve daha uygun maliyetli olması açısından teknolojiye faydalanmak istemeleri oldukça doğaldır.

Türk halk müziğinde kullanılan çalgıların en büyük kısmında söz sahibi olan telli çalgılar, yapılışı bakımından birkaç bölümden oluşmaktadır. Bu bölümleri sap (klavye, perdeler, ses ayraçları), tekne (ses haznesi, gövde), kapak (göğüs) ve burgu (köprüler, eşik, tel yuvası) olarak sınıflandırabiliriz. Bazı bölümlerinde sert ağaçlar kullanılırken bazı bölümlerinde ise yumuşak ağaç tercih edilebilmektedir. Her bir parça için uygun olan ağaçlardan seçilerek elde edilen parçaları toplayıp bir araya getirmek önceden çok fazla maliyetli olduğu gibi bir o kadar da zaman alabilmekteydi. Örneğin sap bölümünde akağaç (kelebek ağacı), teknede dut, ardıç, maun gibi ağaçlar kullanılırken kapakta ladin ve göknar ağaçlarından yararlanıp, burgu bölümünde ise erik ya da gül ağaçlarından faydalanılıyordu. Teknolojik gelişmeler sayesinde her türlü ağaç çeşidinden yararlanılabiliyor ve el işçiliği ile yapılması güç ve sert ağaçlar torna tezgahlarındaki bıçakların ve matkapların gelişiminin hızla artması sayesinde kaliteden ödün vermeden her türlü şekle girebilmelerine imkân tanınabiliyor.

Resim 23 Çelik Tel³⁰

Kullanılan tel hususunda eskiden kıl, lif, ibrişim ve parmak ipleriyle bağırıktan yapılan teller kullanılırken teknolojinin sağladığı imkanlar 1850'li yıllarda çelik

³⁰ İnternet Kaynağı: <https://www.aliexpress.com/af/>, Erişim Tarihi: 12.05.2020

endüstrisine geçimi kolaylaştırmış ve sağladığı imkanlar doğrultusunda kademeli bir şekilde çelik tel kullanımına geçilmiştir. Kısaca çeliğin gelişimi, kullanım alanları hayal gücünün yaratıcılığı ile sınırlı olmakla beraber altın ve gümüşten farklı olarak doğada mevcut olmayan bir yapıya sahip olmasına rağmen paslanmaya ve aşınmaya dayanıklılığı sayesinde 20.yüzyıl başlarında gündelik hayatta kendisinden söz ettirmiştir. Geline bu noktada kullanılan her enstrüman için çelik tellerin üretimi yaygınlaşmıştır. Teknoloji sadece bu alanlarla sınırlı kalmamış kullanılan tezenelere bile etki etmiştir. Eskiden kiraz kabuğu ya da jilet ile çalınan sazların göğüs kısımları çabucak aşınıyordu. Yumuşak plastikten üretilen mızraplar sayesinde bu sorun da ortadan kalkmış, çalgının daha uzun ömürlü olmasına ve icracı bakımından da çalım teknikleri üzerine pek çok kolaylıklar sağlamıştır.

Resim 24 Bağırsak Tel³¹

Burgu (Kulak, Köprü, Eşik):

Tellerin akort edilebilmesini sağlayan hareketli parçalar olması sebebi ile kısa ve uzun süreli icralarda sık rastlanan akort bozulmaları problemlerinden dolayı icra esnasında yaşanabilecek olumsuzluklar göz önüne alındığında kaliteli burguların üretilmesi sadece hassas tesviye ile mümkün olabilmekteydi. Bunun olması için, hassas özelliklere sahip teknolojik cihazlara ihtiyaç duyulmaktadır. Burgu sistemleri bakımından

³¹ İnternet Kaynağı: <https://www.dha.com.tr/gundem/bagirsaktan-enstruman-teli-yapiyor-1798612>, Erişim Tarihi: 14.04.2021

torna ve tezgahlardaki kullanılan materyallerin gelişimi sayesinde eskiden kullanılan tahta burguların akort bırakma problemlerinden dolayı birçok sorun yaşanmaktaydı. Kaliteli matkapların üretimi ve her boyda delici unsurlarını içinde bulunduran çelik uçları sayesinde çalgı yapımcıları rahatlatmış, yeni buluşlar ve icatlar üretmesine yardımcı olmuşlardır. Bu sayede akort bırakmayan çeşitli burguların üretilmesi de kaçınılmaz olmuştur. Resim 24 bu konuya ilişkin burguların çeşitli malzemelerden yapıldığını görmekteyiz.

Resim 25 Burgu Çeşitleri³²

Eşik konusunda pul ve kristal manyetik sistemlerin gelişmesi konusunda çalgı yapım konusundaki uzman kişiler tarafından geliştirilen sistemler günden güne daha iyi sonuçlar doğurabilen cihazlar üretmiş, matkap yardımı ile arka kapak kısmına yerleştirilen bir jak yardımı ile sesi temiz bir şekilde dışarıya aktarmayı başarmışlardır. Önceden “öpücük” diye tabir edilen eşik altları seste ötme, cızırtı gibi problemlere yol açmaktaydı. Bu durum icracıyı zor durumlara düşürmekte, çaldığı her an öpücüğün altına yapıştırılan sakızın yerinden oynadığı an kulakları sağır edecek şekilde şiddetli bir ses sarsıntısı ile bağlanan mikser ve ona bağlı olan kabinleri patlatabilmekteydi.

Sap (Klavye, Kol, Tuşe):

Çalgının sap kısmı önceden tek bir ağaçtan özellikle sert olan kısmından bütün(yekpare) halinde kesildiği için düzeltme konusunda çok fazla müdahale şansı

³²İnternet Kaynağı: <https://toptanmuzikaksesuarlari.com/saz-burgusu-takim-7-adet22249>, Erişim Tarihi: 28.10.2021

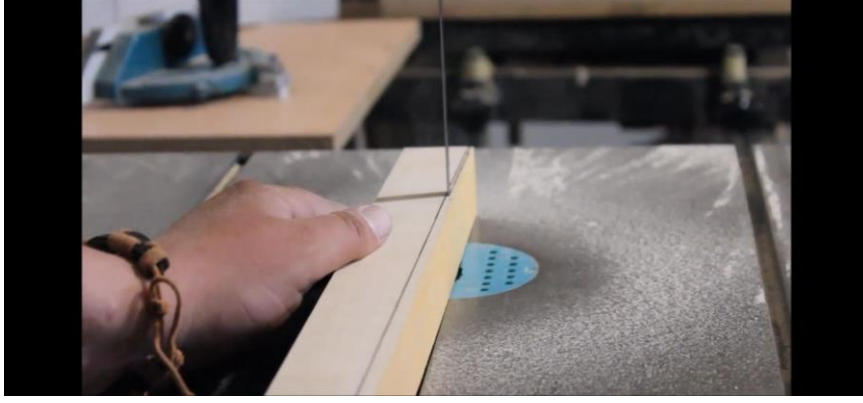
bulamayan çalgı yapımcıları. Çok hassas ve kolay yıpranabilen bir yapısı olmasından dolayı telli-tezeneli çalgıların belki de en fazla işçilik isteyen bölümlerden biri olması ve iyi bir tesviye aşamasından geçmiş olması şartı, ince işçilik diye tabir edilen en önemli bölümdür. Teknolojinin getirdiğı yenilikler, bir makinanın bilgisayardan gönderilen sayısal komutlarla yönetilebilmesi ve bu komutlarla yönetilen ‘‘Cnc’’ tezgahlarının müzik alanına da hizmeti ile birlikte seri imalatlara ve kaliteli işler çıkarmaya başlamıştır. Üretim ihtiyacına uygun makinelerin üretilmesi ve kullanılan el rendelerinin başlıkları ve kullanılan bıçakların çeşitliliğı sayesinde, iki ya da üç ağacın birleşimlerinden oluşup daha düzgün ve daha dayanıklı saplar yapıla bilinir hale getirilmiştir. Bu bağlamda yapılan sapın hatalı olan bölümünü hatasız ve düzgün biçimde çıkarıp düzgün olan bir başka ağaçtan ekleyebilme olanağı tanınmıştır. Bu hususta kullanılan ağaç miktarı azalmış ve zaman konusunda büyük avantajlar sağlanmıştır.

Resim 26 El Rendesi

Resim 27 El rendesi

Resim 28 Şerit Testere

Resim 29 Şerit Testere-2

Resim 30 İskelet Tutkalı

Resim 31 Polisaj Makinasında Yüzey Parlatma Aparatı

Tekne (Gövde, Ses haznesi):

Tekne hususunda bütün bir ağacın içinin oyulması ile elde edilen ve genellikle dut ağacından yapılabilen oyma tekne kullanılırken bu teknik ile yapım esnasında bazı kayıplar yaşanabiliyordu. Fazla oyulup gereğinden fazla ince olması, yapılan sazın dayanıksız olması gibi problemlere yol açtığı gibi ülkemiz için de çok büyük değer taşıyan kıymetli ağaçlarımızın yok olmasına sebebiyet vermekteydi. Teknolojinin gelişimi ile ‘‘Her ağaçtan saz yapılabilir.’’ Mantığı çerçevesi kapsamında çalgı yapımcılarımızın bilinçlenmesi ve kullanılan muhtevaların da çoğalması ile birlikte oyma tekne yerine yaprak tekne kullanımına başlanılmış ve yeni bir sürece girilmiştir. Oyma tekne ile arasındaki en belirgin özelliğinin yekpare bir ağaçtan olmaması hususundaki Sn. İmik ve Haşhaş’ ın konuya ilişkin görüşleri ‘‘Aynı veya farklı cinsteki ağaç parçalarının, şeritler halinde kesilerek kalıp haline getirilerek oluşturulan tekne çeşididir. Yaprak teknenin yekpare bir ağaçtan oluşmamış olması oyma tekneyle arasındaki en belirgin farktır’’ (İmik & Haşhaş, 2014, s. 59-68). Olarak ifade etmişlerdir.

Resim 32 Tekne³³

Resim 33 Yaprak Tekne³⁴

Daha az ağaç ile beraber daha fazla çalgı üretilebiliyor, çalgının sesinin çok çıkması için üretilen daha büyük boydaki çalgılara gerek duyulmadan üzerine entegre edilen mikrofonlama sistemleri teknolojinin gelişmesi sayesinde kalabalık mecralardaki ses duyulma problemlerini büyük oranda ortadan kaldırmıştır. Eskiden bir bağlamanın sesi 50 metre uzaklığa kadar işitilebiliyorken şimdi sazın üzerine yerleştirilen elektromanyetik sistemleri, ekolayzır sayesinde kilometrelerce uzaklıktaki bir noktaya kullanılan amfinin büyüklüğüne göre götürülebilir bir hal aldığını söyleyebiliriz. Akustik bir enstrümanın eşik altından geçirilen ince bir mekanizma sayesinde telin titreşim sayısını ve kapağın titreşim sayısını dijital ortamda duyulmasını sağlayan sistemler geliştirilmesinde çalışmalar devam etmektedir.

³³ İnternet Kaynağı: <https://www.baglamateknesi.com/resimler/>, Erişim Tarihi: 15.05.2020

³⁴ İnternet Kaynağı: <https://www.baglamateknesi.com/resimler/>, Erişim Tarihi: 15.05.2020

Resim 34 Gelişen Teknoloji ve Fishman³⁵

Farklı ağaç çeşitlerini bir araya getirip estetik bir görünüm sunabiliyor olması teknolojinin getirdiği yenilikler içerisinde belki de en önemli sayılabilecek özelliklerinden biri olmuştur. Estetik görünüm açısından değerlendirildiğinde bilgisayar yardımı ile göze hitap eden motiflerin çizilebilmesi ve bu hususta icracı bakımından sazlarına desen veya şekil verme taleplerini yerine getirebiliyor olması yine incelenecek bir konu olarak ele alınmalıdır.

Kullanılan çalgı düşüp kırıldığında ya da hasar gördüğünde sadece o bölgeye müdahale yapılarak çalgıya müdahale etme şansının yüksek olması yine teknolojik gelişmelerin sayesinde olmuştur.

Tel bakımından incelendiğinde eskiden bağırsak teli kullanılırken teknolojinin getirdiği yeniliklerle çelik tel kullanımına geçilmiştir. Geçmişteki bağırsak tellerin günümüzde temini zor olduğundan dolayı daha kullanışlı olan çelik tellerin de kalitesine göre numaralandırılarak üretilmesi enstrümanın çalımını kolaylaştırmış ve akort edilebilirliği konusunda en uygun alt yapıyı hazırlamıştır. Çelik tellerle basınç artacağından dolayı sap atmasına karşı önlemlerin artırılması da yapım aşamasında kullanılan malzemelerin son derece iyi koşullarda ve en iyi malzemelerden seçilmesini önemli kılmaktadır. İşte bu noktadan itibaren teknolojik gelişmeler kullanılan yapıştırıcı kalitesini de büyük oranda etkilemiştir. Eskiden kullanılan yapıştırıcıların malzemenin üzerindeki etkisini göstermesi günlerce sürerken, yeni çıkan yapıştırıcıların içerisindeki

³⁵ İnternet Kaynağı: <https://www.imecemuzikaletleri.com/urun/fishman-classic-4-deluxe-ekolayzer>, Erişim Tarihi: 22.12.2021

özel bir kimyasal madde ile birlikte bu işlem daha da kısa sürelere indirgenmiş olup daha kolay bir hale dönüşmüştür. Gövdede kullanılan cila ve verniğin kalitesi eskiye oranla daha kaliteli malzemelerden üretildiği için sesin berraklığına büyük oranda katkı sağlamış ve sesin boğulmaması için sazın üzerine atılan cilanın parlak, polyester ve mat oluşu kullanılan enstrümanın dokusuna zarar vermeyecek şekilde tasarlanmasına ve icracı açısından düşünüldüğünde çeşitlilik sunulmasına da imkân sağlamıştır.

4.3. Üçüncü alt probleme yönelik bulgu ve yorumlar

Araştırmanın üçüncü alt problemi, “Teknolojik gelişim sürecine bağlı değişimlerin Türk Halk Müziği Nefesli çalgıların üzerindeki etkileri nelerdir? Olarak belirlenmiştir. Aşağıda üçüncü alt probleme yönelik bulgu ve yorumlara yer verilmektedir.

Yukarıda nefesli çalgıların neler olduğundan bahsedilmiştir. 1980’li yıllara kadar Anadolu coğrafya yapısına bağlı olarak telli çalgıların çok yaygın bir kullanımının olduğu fakat nefesli çalgıların ses yapısına bağlı olarak birçoğunun geniş oktavlara sahip olmalarına rağmen özellikle toplu çalılarda pek izine rastlanmamıştır. Bunun asıl nedeni üflemeli çalgı gurubuna mensup üyelerin kendi içlerinde belirli bir akort sistemine bağlı gelişimlerini henüz tamamlamamış olmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda nefesli çalgılara yönelik belli bir metodun olmayışı bu enstrümanların gelişimi bakımından değerlendirildiğinde oldukça önem arz etmektedir. Neticesinde bir halk çalgısı olarak düşünüldüğünde nefesli çalgıların da teknolojiden etkilenme durumu telli çalgılardan geride kalmamakla birlikte birçok değişim yaşanmıştır. Kaval, mey ve zurna başta olmak üzere incelediğimizde, sadece ülkemizde değil, hemen hemen dünyanın her yerinde üflemeli çalgıların atası olarak kabul edilebilen çalgıların başında olarak gösterilmektedir.

Çok basit yapıları olduğundan dolayı yapımı çok kolay olan bu çalgıların boş bir borunun, ağacın ya da silinir şeklindeki herhangi bir cismin üzerine delikler açılarak yapıldığı konusunu biraz daha genişlettiğimizde; Önceden el işçiliği ile elde edilen birçok nefesli saz, sadece iyi bir ustanın geçmişteki tecrübeleri ve onun işitme duyusuna güvenilerek yapıldı. Özellikle dilli kaval ve mey yapımında kullanılan ve sesi olduğundan da fazla uzatabilen abanoz ağacı maliyetli ve zor bulunması sebebi ile sadece özel sipariş üzerine ülkemize getirilebiliyorken gelişen ağaç teknolojisinden faydalanan

ve abanozu teknik açıdan aratmayacak olan erik ağacının da abanoz kadar etkili olabileceği konusunda hemfikir olan ustalarımız sayesinde bu denli maliyetli olan ağaçların kullanımına ihtiyaç duyulmamış ve seri üretime geçilmiştir.

Resim 35 Nem Ölçer³⁶

Önceleri teknik açıdan herhangi bir ölçüm cihazına gerek duyulmaksızın yapılan sazlar, ses-frekans değerleri bakımından büyük akort problemlerine neden olmaktaydı. Geçmişte bir şarkı veya bir türküyü sadece bir ya da iki farklı tonda eşlik edilebiliyorken şimdilerde her boyda ve her tonda üflemeli çalgı üretilebilmekte ve nefesli çalgı sanatı icra eden müzisyenler için büyük kolaylık sağlamaktadır.

Örneğin ton bakımından incelendiğinde fazla çeşitlilik sunmadığı için çalgı guruplarında pek fazla yeri olmadığı düşünülen kaval, Sn. Sinan Çelik'in yaptığı hesaplamalar ve katkıları sonucunda her tonun ses frekans ölçülerine kavuşturulmuş ve gelişimini tamamlamıştır. Örneğin kaval çalgısı Eski kitaplardaki yanık bir sesi olan çoban çalgısı tanımından bambaşka bir yere gelmiştir. Bu araştırmalar ışığında hesaplanan boyutlar, bilgisayar ortamında milimetrik hesaplamalar ve doğru frekansları tam olarak verebilen yazılımlar sayesinde torna tezgahlarına gelişigüzel olarak değil, kesin ve net sonuçları ile birlikte "Cnc" makinalarının devreye girmesi sonucunda elde edilmiştir.

³⁶İnternet Kaynağı: <http://www.pce-cihazlari.com.tr/teknik-bilgiler/universal-nem-oelcuem-cihazlari-pce-mmk-1.htm>, Erişim Tarihi: 30.04.2020.

Resim 36 Gövde Ařamaları³⁷

Bu bağlamda üflemeli çalgıların başında gelen kaval, mey ya da zurna; sadece Türk halk müziğinde değil aynı zamanda ‘‘Pop’’ orkestralarında, ‘‘Rock’’ müzik topluluklarında bile rağbet görüp kendisine bir yer edinmiştir.

Geçmişte tek bir malzemeden üretilen nefesli çalgılar günümüzde plastik, fiber ve kamış gibi malzemelerden üretilen bir duruma gelmiştir. ‘‘Cnc’’ (Computer Numerical Control) makineleri günden güne yeni modelleri ile günümüz teknolojisinde çığır açarken bilgisayarlar ortamına aktarılan hassas cihazların yardımı sayesinde enstrümanın üzerinde milimetrik hesaplamalar yapabilen cihazlar üretilmiştir. Eskiden herhangi bir ölçüm cihazına gerek duyulmaksızın sadece iyi bir ustanın kulak işitmesine güvenilerek üretilen enstrümanlar bu kontrol ünitelerinin yardımı sayesinde hata pay oranlarının hesaplanması sonucu en az seviyelere indirgenmiştir. Bununla birlikte seri üretime geçilmiş olması dayanıklı, sağlam enstrümanların üretimini yaygınlaştırmış ve bu noktada gelinen seviyeler enstrümanın ses-frekans, denge, entonasyon ve oran değerleri bakımından daha üst seviyelere taşımıştır.

³⁷ İnternet Kaynağı: <https://www.deviantart.com/mahlukat/art/vedi-ulu-ozan-168147654>, Erişim Tarihi: 14.07.2021

Resim 37 Ağaç Yönlendirici Anahtarlama Paneli³⁸

4.4. Dördüncü alt probleme yönelik bulgu ve yorumlar

Araştırmanın dördüncü alt problemi, “Teknolojik gelişim sürecine bağlı değişimlerin Türk Halk Müziği Vurmalı çalgıların üzerindeki etkileri nelerdir? Olarak belirlenmiştir. Aşağıda dördüncü alt probleme yönelik bulgu ve yorumlara yer verilmektedir.

Vurmalı çalgılar her daim ritim unsurlarını ön plana çıkardığı gerekçesiyle gerek tuğ takımlarında, mehterlerde ve sivil hayatta da karşımıza çıkmaktadır. Nefes alışverişimiz, gece ve gündüzün hiç durmadan birbirini takip etmesi hayatın bir ritim unsuru olduğuna bir örnek teşkil etmektedir. Genellikle çanaktan yapılan enstrümanların tercih edilmesi sesin daha doğal ve uzun ömürlü olmasındandır. Yapım aşamasından başlayıp icracının eline ulaşmasına kadar olan süre zarfı içerisinde teknolojinin imkanları vurmalı çalgıların da büyük oranda etkilemiştir. Eskiden gerçek deri kullanılırken bu durumla karşılaşan müzisyenler çeşitli akort problemleri yaşamaktaydı. Etrafındaki kaskak ve ortasına geçirilen deriyi gerdirmek için kullanılan ipler zamanla kendini bırakıyor ve çalınması güç bir hal alıyordu. Bu durum teknolojinin getirdiği yenilikler sayesinde bir takım vida sistemlerinin ortaya çıkması ve etrafına geçirilen bir çelik aksam sayesinde, akort problemini ortadan kaldırmıştır. Deri yerine suni deriler üretilip seri üretime geçilmiştir. Ritim unsurunun en önemli faktörlerinden biri olan ton kavramı ip ile akort edilen bir yapıdan sistemli bir yapıya dönüşmüş olması ile birlikte bu konuda oldukça önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Açık hava konserleri etkinliğinde ritim çalgıları saatlerce akort

³⁸ İnternet Kaynağı: <https://tr.aliexpress.com/af/Ucuz-3-eksenli-CNC-Router->, Erişim Tarihi: 21.12.2021

edilmeye ve anlık değişen hava koşullarından etkilenmemesi adına ateş üzerinde ya da sıcak bir ortamda ısıtılırdı. Bu işlemle birlikte hem çalan kişinin hem de diğer üyelerin kaygı seviyeleri yükselip konsere çok az bir zaman kala yetişmeyeceği endişesi ile sahne performanslarına bile etki etmekteydi. Bu durum teknolojinin sağladığı imkân ve olanaklar sayesinde değişmiş, kolay akort edilebilen ve en kötü koşullarda bile saklanabilen kılıf ve çantaları da beraberinde getirmiştir. Önceden bir yerden bir yere taşınma esnasında zarar görmesin diye battaniye, yorgan vs. gibi yumuşak dokulu kumaşlar içerisinde taşınan enstrümanlar bir şekilde zarar görebilmekteydi. Örneğin il dışına konser için çıkılan bir yolculuk esnasında havalimanlarında yaşanan durumlar hem görüntü açısından hem de enstrümanın zarar görme durumları göz önüne alındığında oldukça kötü sonuçlar doğurmaktaydı. Teknolojinin sağladığı imkanlar doğrultusunda ve çanta imalatında kullanılan malzemelerin gelişimi ile birlikte özel üretilen korumalı kılıfların yapımı yaygınlaşmış ve bu durum daha güvenli yolculukların yapılmasına olanak tanımıştır. Vurmalı algılar bölümünde yapımı, icracısı ve üretimi konusunda teknolojik gelişmelerin etkisi ile birlikte enstrümanın içerisindeki akustik ortam ölçülebilir ve bilgisayar yardımı sayesinde hesaplamalar yapılabilir bir noktaya gelmiştir.

Resim 38 Su Geçirmez Korumalı anta³⁹

Kasnağın üzerindeki kullanılan yapıştırıcının kalitesinden verniğine kadar birçok alanda iyi imkanlar sunmuştur. 750 derecede ısıtılan döküm darbukalar kalıplara dökülerek boya, işleme, montaj işlemleri sırasında yine teknolojik aletlerden faydalanmış

³⁹İnternet Kaynağı: <https://www.muziksepetim.com/dokum-darbuka-kilifi-daka>, Erişim Tarihi:08.10.2021

ve bu alanda usta çırak ilişkisi üzerine kurulan bir düzene tabi olan vurmali çalgıların yapım aşamasında kullanılan deri malzemesinden vida sistemlerine kadar birçok alanda kendini geliştirmişlerdir.

4.5. Beşinci alt probleme yönelik bulgu ve yorumlar

Araştırmanın beşinci alt problemi, “Teknolojik gelişim sürecine bağlı değişimlerin Türk Halk Müziği Yaylı çalgıların üzerindeki etkileri nelerdir? Olarak belirlenmiştir. Aşağıda beşinci alt probleme yönelik bulgu ve yorumlara yer verilmektedir.

Yaylı enstrümanların sesi uzatabilen ve insanın içine işleyen bir yapıya sahip olduğundan dolayı halk müziği çalgıları içerisinde ses ve çalım tekniği bakımından telli, nefesli ve vurmali çalgılardan farklı olduğu hem melodik hem de dem tutma gibi özellikleri sayesinde oldukça işlevsel olduğunu söylemek mümkündür.

Teknolojik gelişmelere paralel olarak takım tezgâhlarında kaliteyi artırmak, kolay üretilebilirliği sağlamak düşük maliyet ve işleme koşullarının kolaylıkla değiştirilebilmesini sağlamak amacıyla otomasyon sistemine geçilmiştir. Böylece kesilen ağaçtan elde edilecek parçanın işlenmesine ait bilgi verilerinin insan tarafından verildiği konvansiyonel tezgâhlardan sonra verilerin tezgâhın anlayabileceği kodlardan oluşmuş, program tarafından verildiği numerik (sayısal) kontrollü takım tezgâhları ortaya çıkmıştır. Kontrollü takım tezgâhlarının gelişiminden bahsetmeden önce teknolojinin getirdiği yenilikler yalı gurubu enstrümanlarına ne gibi katkıları olmuştur konusu üzerinde duracak olursak;

Yaylı enstrümanlarda teknolojinin sağladığı imkanlar yapım aşamasında kullanılan malzemelerle sınırlı kalmayıp en önemli gelişimi mikrofonlama ve sesi elektromanyetik cihazların yardımı ile dışarıya en iyi şekilde aktaran, geniş diyaframlı “condenser” mikrofonlar ve bunlarla birlikte “preamp” ların gelişimi sayesinde stüdyo ortamlarına girmeleri sonucunda olmuştur. Kullanım alanları oldukça genişlemiştir. Bu sayede kabak kemane, tırnak kemençe ya da Karadeniz kemençesi gibi yaylı halk sazları sadece kendi yörelerinde çalınan bir halk çalgısı iken teknolojinin getirmiş olduğu yenilikler sayesinde daha fazla kitlelere ulaşmıştır. Günümüzde dinlemekte olduğumuz birçok albümde hem kendi tarzlarında hem de diğer müzik türlerinde eşlik çalgısı

olmaktan öteye gidip birer melodi saz konumuna gelmişlerdir. Bu gelişmeler ışığında kullanılan ağaç teknolojisinin gelişiminin detaylarına baktığımızda;

Nümerik Kontrol (NC): “Bir hareketi sayısal olarak kontrol etmek veya harekete sayısal olarak kumanda etmektir”. Başka bir tanımla nümerik kontrol, “belirli bir sayı sistemine göre kodlandırılmış, giriş sinyallerinin uygun mantık devrelerine bir sistemi kontrol etmek amacıyla uygulanması ve verilen komutlara uygun olarak istenilen çıkışın belirli bir tolerans içerisinde sağlanmasına denir” (Koçlu, 2002). NC (Numerical Control- Sayısal Kontrol) takım tezgâhlarında üretilmek istenen parçanın özelliklerine ve parçanın sekline bağlı olarak program, tezgâhın kontrol ünitesine yazılır. Tezgâhta okunan bilgiler doğrultusunda hareket komutu tezgâhın hareketli parçalarına gönderilir ve gerekli parçaların hareket etmesi sağlanarak parça islenir. Yine teknolojik gelişmelerle ve bilgisayarların hayatımıza girmesi ile birlikte program kodlarını depolamayan NC tezgahların bilgisayar ile entegrasyonu birleşmesinden doğan CNC (Computer Numerical Control- Bilgisayarlı Nümerik Kontrol) tezgahların ortaya çıkması enstrümanın her bölümünü ayrı ayrı ele alıp işleyebilen bir yapıya sahip olduğu düşünüldüğünde son derece başarılı olduğunu gözler önüne sermektedir. Belirli bir mantığı olan bu cihazlar harf, rakam ve sembollerden oluşan kodlanmış komutlara bağlı olarak tezgâha bağlanan iş bölümünü işleyen makinelerden oluşmaktadır.

Resim 39 Nümerik Kontrollü Takım Tezgâhları a) NC b) CNC⁴⁰

⁴⁰ İnternet Kaynağı: <http://spinner.com.tr/>, Erişim Tarihi: 21.02.2021

Son olarak yaylı enstrümanlar hem tekniği hem de icrası bakımından diğer enstrüman guruplarındaki sazlarla kıyaslandığında Transpose çalım teknikleri kapsamında çalınması zor olan enstrümanlardır. Teknolojinin günümüzde çıkır açması ile birlikte bu sazların icra boyutunda çalan kişinin pozisyon değıştirmeden sazını tüm tonlarda çalmasını sağılayan ‘Pandora’ veya ‘dijital processor’ gibi mucizevi aletlerin gelişimi sayesinde olmuştur. Bu tarz aletlerin kullanım alanları genelde batı müziğı enstrümanlarında sıkça kullanılırken kitle iletişim araç gereçleri sayesinde bu aletlerin tanınması kolaylaşmış, sadece gitar, keman gibi enstrümanlar için değıl içerisinde bulunan donanımların çeşitliliğı sayesinde halk çalgılarımıza ve onları icra ederek hayatlarını kazanan icracılara da katkısı olmuştur.

Resim 40 Pandora⁴¹

4.6. Altıncı alt probleme yönelik bulgu ve yorumlar

Araştırmanın altıncı alt problemi, ‘Teknolojik gelişim sürecine bağılı değışimlerin Türk Halk Müziğı çalgıları üzerindeki olumlu etkileri nelerdir? Olarak belirlenmiştir. Aşağıda altıncı alt probleme yönelik bulgu ve yorumlara yer verilmektedir.

⁴¹ İnternet Kaynağı: <https://www.mydukkan.com/korg-pandora-stomp-black-gitar-prosesor-u-54682>, Erişim Tarihi: 22.02.2022

Teknolojik gelişmelerin hızla arttığı son yıllarda birçok yeni malzeme üretilmekte ve bu malzemelerin getirdiği rekabete rağmen çalgı yapımında kullanılan ağaçlar sahip oldukları önemli özellikleri nedeniyle günümüzde de hammadde ve malzeme olarak kullanım yerlerine göre önemini korumaktadır. Ağaç organik bir madde olması nedeniyle çabuk çürümekte veya çabuk kurumakta olduğu için bulunduğu yerlerdeki nem oranı enstrümanın uzun yıllar iyi bir sese sahip olması ve iyi koşullarda muhafaza edildiğinde sağlıklı kalması bakımından önem arz etmektedir. Kerestenin açık havada doğal yöntemlerle kurutulması işlemi en az altı ay olabileceği gibi bu süre bir yıldan fazla bir zaman dilimini de kaplayabilir. Bu sebeplerden dolayı keresteler istiflere dizilerek kurutulmasının yanında çok fazla zaman kaybı olasılığının önüne geçmek için teknolojik gelişmelerin sunduğu imkanlardan yararlanmak istemek çalgı yapımcıların en doğal hakkıdır. Modern ağaç teknolojisi kullanılan ağacın kusurlarını iyileştirebilen birçok çeşitlilik sunmakla beraber teknik açıdan en önemli olan kurutma ve buharlama işlemlerini kereste halinde iken kullanılacağı ortamın nem derecesine kadar kurutma imkânı sağlayabilmektedir. Bunlar teknik açıdan incelendiğinde, klasik, vakumlu ve kondenzasyonla kurutma teknikleriyle karşımıza çıkmaktadır.

Resim 41 Vakumlu Kurutma Fırını⁴²

⁴² İnternet Kaynağı: <http://www.sabittuncel.com/ahsap-kurutma-teknolojisi/>, Erişim Tarihi: 02.01.2021

Resim 42 Kondenzasyonla Kurutma⁴³

Dünyadaki her kültür dışarı açılmak ister bu bağlamda Anadolu’da çalınan ‘’Türk halk müziği’’ çalgılarının yurt dışında tanıtılması bu çalgıların gelişimi açısından önem arz etmektedir.

Anadolu’ da çalındığı şekliyle konserler ve fuarlar düzenlenerek ve buradaki stantlarda bu çalgıların tanıtımının yapılması çalgıların Dünya çapında tanınmasını sağlamaktadır. Kùltürler kendi aralarında etkileşim halinde oldukça ve birbirlerinden beslendikçe geliştikleri için Geleneksel halk müziği çalgılarının kendi tarzları dışındaki etnik müzikler içerisinde yer alması da bu çalgıların gelişimi açısından son derece önemlidir. Bu bağlamda sosyal medyanın özellikle son dönemlerdeki etkisi ve bu bakış açısı ile değerlendirildiğinde teknolojinin sağladığı imkanların geleneksel halk müziği çalgılarının tanıtımına ön ayak olması ve bu enstrümanlara ilgi duyan, merak eden birçok insanın büyük emekler harcayarak bu sanatı icra eden müzisyenlere ve çalgı yapımcılarına ulaşımını kolaylaştırmıştır. İnsanlar sanatçıları televizyondan ya da belli sosyal platformlardan takip ederek yaptıkları işi öğrenmeleri sayesinde sadece kendi yöresine sıkışıp kalan geleneksel halk çalgılarına olan ilgileri belli oranda bir büyüme kaydetmiştir. Teknoloji, internet ve sosyal medya platformlarının yaygın olmadığı önceki dönemlerde yapılan işler lokal kalmaktaydı. Eski ozanların, aşıkların çok iyi icracıların yaptıkları işler sadece o dönemde yaşayan insanların bildiği ve dönemleri itibari ile son

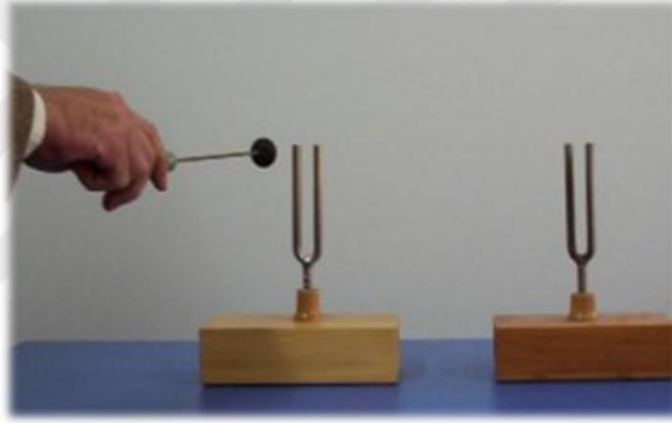
⁴³İnternet Kaynağı:

<http://www.atrialtd.com.tr/TR/ProductsDetails.asp?PGGroupID=553&PGImageID=7&LangID=1&CatID=20>, Erişim

Tarihi: 12.02.20201

bulup bununla sınırlı kalmaktaydı. Günümüz teknolojisinde imkanların olanak tanıdığı kadarıyla dinlenilmek istenen bir halk türküsünü veya şarkısını defalarca dinleme şansına sahip olma durumundayız. İyi bir müzisyen olmak isteyen kimse dinlediği eseri defalarca dinleyip hatta eserin zor olan bölümlerini yavaşlatma gibi bir imkân sunan teknolojinin nimetlerini iyi kullandığı takdirde istediği seviyelere rahatça ulaşabilmesi kaçınılmaz olacaktır.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte çalgılarımızı akort ederken eskiden sadece ‘‘La’’ sesini veren ‘‘diyapozon’’ kullanırken günümüzde çok hassas ve kullanımı kolay olan ‘‘tuner’’ ların icat edilmesi bu sorunu çözüme kavuşturmuştur. Çalgının herhangi bir yerine sabitleyip çok kısa sürede sonuç alınabiliyor olmasının yanında cep telefonu yazılımlarının geliştirilmesi sayesinde basit bir uygulama haline dönüşmüştür.

Resim 43 Diyapozon⁴⁴

⁴⁴ İnternet Kaynağı: <https://www.iyimiboyle.com/ses-nedir-ses-dalgasi-nasil-olusur.html>, Erişim Tarihi: 16.09.2019

Resim 44 Tuner⁴⁵

Müzik ve teknolojiyi birleştiren projeler üretilmekte, usta ve çırak ilişkisinin arasındaki bağı aratmayacak alıştırmaya süreçlerini insanların coğrafyamızdaki çalgıları öğrenmesi için yazılımların “ARGE” süreçleri devam etmekte, akıllı ses işleme algoritmaları uygulamaları için çalışmalar başlatılmıştır. Piyano, gitar gibi enstrümanlar bu tarz uygulamalar yöntemleriyle öğretilirken Türk Halk çalgıları adına bu tarz uygulamalarında çoğalması yine teknolojinin sağladığı imkanlar sayesinde olmaktadır. Dünyada saygınlık kazanmış, eğitim konusunda başarısını kanıtlamış analog sazlar zamanla yerini dijital dünyaya atarak kendi içlerinde bir atılım göstererek elektrik enerjisini kullanabildiği bir yapıya dönüşmüştür. Bu noktada en önemli atılım bilgisayar teknolojisini ve altında yatan yazılım teknolojisini de kullanılabilmesi olmuştur. Elektriğin keşfi ile birlikte müzik ve ses bu teknolojiye de yaralanmayı bilmiş ve tüm akustik çalgılar bir kablo yardımı ile amfiye bağlanarak seslerini geniş kitlelere ulaşmıştır. Özellikle kişisel müzik üretim süreçleri bilgisayar yardımıyla yapılabilir bir hal almıştır. Yazılımları denetleyen ve uzaktan kontrollerini sağlayan midi denetleyicileri gibi akustik enstrümanlara uyarlanmış versiyonları sayesinde tek bir dokunuşla hepsini kontrol altına alınabilmelerini mümkün kılmaktadır. Müzik teknolojisi sesin teknoloji ile karşılıklı iletişimi olarak bir müzik haline dönüştürülmesinde önemli rol oynamaktadır. Çalgıların akustik yapısı, sapı, gövdesi, tekne ve tellerine kadar olan bölümleri müziğin teknolojiye etkilendiğini ve bu etkileşim sayesinde geleneksel çalgıların tanınmasında büyük bir rol oynadığını göstermiştir.

⁴⁵ İnternet Kaynağı: <https://www.ubuy.com.tr/tr/product/PFO13FC-metronome-tuner-rechargeable-tuner-for-all-instruments-guitar-violin-ukulele-trumpet-chromatic-tunin>, Erişim Tarihi: 19.09.2019

4.7. Yedinci alt probleme yönelik bulgu ve yorumlar

Araştırmanın yedinci alt problemi, “Teknolojik gelişim sürecine bağlı değişimlerin Türk Halk Müziği çalgıları üzerindeki olumsuz etkileri nelerdir? Olarak belirlenmiştir. Aşağıda yedinci alt probleme yönelik bulgu ve yorumlara yer verilmektedir.

Özellikle son yıllarda ekonominin getirdiği koşullar sayesinde gelişmiş teknolojinin katkıları ile birlikte seri üretime geçişin enstrüman yapımını kolaylaştırdığı ama ortaya çıkan ürünlerin sadece kazanç amaçlı olarak piyasaya sürüldüğü gerçeği ustalar bazında değerlendirildiğinde yaygın bir görüş olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu işi yapanların iyi bir saz yapalım niyetiyle değil, bu işten para kazanalım mantığıyla yola çıktıkları için kaliteden ödün vererek seri üretim hızlarını arttırdıkları gerekçesi ile ortaya çıkan ürünlerin estetik açıdan bakıldığında kaliteli bir görünüme sahip olmalarına rağmen dayanıklılık, ses kalitesi ve tuşe gibi müziğin ince nüanslarından taviz verdikleri yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Konservatuarların çalgı yapım bölümleri günden güne artarken çalgı yapım konusunda Dünya standartlarına kavuşturulan çalgı ölçüleri sayesinde dünya müziğine eşlik edilebilen bir yapıya bürünen geleneksel halk çalgılarımız, kendi tarzları dışındaki müzik türlerinin, orkestralarının içerisine girdiği için kendi özlerinden günden güne koptukları gözlemlenmiştir.

Çalgı yapım atölyelerinin hemen hemen hepsi merdiven altı olup sağlıklı ortam ve koşullarda gerçekleştiği, sentetik cilaların tozuna maruz kalan çalgı yapımcıların uzun süre kimyasal maddelerle karşı karşıya kaldıklarını ve “koah” (kronik obstrüktif akciğer hastalığı), kanser gibi hastalıklarla mücadele içerisinde oldukları gerekçesi ile profesyonelleşme adına iyi bir adım atılmadığı konusunda hemfikir oldukları görülmüştür. Yapımcılar, Devletin bu işi yapan atölyelere belirli standartlar getirmesi konusunda destekleyici projeler ve çalışmalar yürüteceği takdirde ekonomik koşullara rağmen ellerinden gelen her imkânı değerlendirebileceklerini de belirtmişlerdir.

Teknolojinin gelişmesi sayesinde hızlı bir değişim yaşamakta olduğumuz şu günlerde kitle iletişim olanaklarının artmasıyla, kültür ve gelenek daha geniş alanlara, uluslararası alana taşınmaktadır. Bu alanda kültürlerarası etkileşim hızlanmıştır.

İnternetin hayatımıza girmesiyle birlikte tek bir tıkla istediğimiz türküyü yöresi ne olursa olsun kolayca ulaşabilmenin verdiği rahatlıkla hızlı bir tüketim çılgınlığının yaşandığını, halk müziği eserlerinin yorumlanma aşamasında notalarının bizlere sunduğu ayrıntıları görmezden gelerek çok fazla yoruma açık olan bu türkülerin teknikten uzak ve fazlaca dijitalleştirilmiş şekillerde karşımıza çıktığına şahit olmaktayız. Ses kayıt ve stüdyoların çoğalması ve evlerimize kadar girmiş olmasıyla beraber müthiş bir kolaylık sağlayan teknoloji; dinlediğimiz bir eseri icra boyutunda saz ve söz öğeleri bakımından istediğimiz gibi yorumlama özgürlüğüne kavuşturmuş, eserin genel yapısını, ritmik özelliğini ve makamsal yapısını bozmadan kayıt altına alınmaya çalışılmış kayıtların birden fazla örneğine sıkça rastlanır bir hale dönüşmüştür. Bu noktada kitle iletişim araçlarının sunmuş olduğu çeşitli platformlarda yankılanan türkü, şarkı, deyiş ve uzun havalara eşlik eden halk çalgılarının ‘‘mix’’ lenip kulaklarımıza ulaşmasından kaynaklı bir nevi kimlik değiştirmiş olabilecekleri düşüncesi, insanların bu enstrümanların gerçek seslerini duyumu konusunda fikir ayrılıklarına düşürmüş ve geleneksel yapılarının bozulması ile beraber yöreye ait izler de zaman içerisinde kaybolmuştur.

Önceden enstrüman satışı yapan mağazaların az olmasından kaynaklı siparişlerin yetişmediği fakat buraya akın eden insanların alacakları çalgıya alıcı gözüyle bakıp elleriyle dokunarak seçtikleri biliniyordu. Evlerinde veya işyerlerinde muhafaza edilebilecek en iyi koşullarda sakladıkları için aralarında duygusal bir bağ ve maneviyat oluşmaktaydı. İşte bu noktada teknolojinin ilerlemesi ile birlikte enstrüman satışlarının sanal pazarlar üzerinden yapıldığı fakat tercih edilen enstrümana görüp dokunulmadan alındığı sebebiyle gerek taşıma esnasında gerek kalite bakımından yeterli düzeyde olmadığı için çabucak sap atmaları veya icracı ile aralarında manevi bir bağ kurulamadığı gerekçesiyle evin bir köşesine bırakılıp en fazla iki ay sonunda çöp olduğu gözlemlenmiştir.

BÖLÜM V

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

5.1.1. Birinci alt probleme yönelik sonuçlar

Araştırmanın birinci alt problemi, “Türk Halk Müziği çalgıları nelerdir? Olarak belirlenmiştir. Aşağıda birinci alt probleme yönelik sonuçlara yer verilmektedir.

Çalışmada yapılan araştırmalar neticesinde Türk halk müziğinde çalgıların, telli, nefesli, vurmali ve yaylı olarak dört ana başlık halinde ayrıldığı görülmüştür.

Bu çalgılar içinde telli çalgılardan oluşan; bağlama ve ailesinin kendi içinde mızraplı ve yaylı olmak üzere ikiye ayrıldığı görülmüş, yaylı grubunun Karadeniz kemençesi, tırnak kemençesi ve kabak kemane yaylı gurubu olarak adlandırıldığı, Nefesli çalgıların ise kamışlı ve direkt üflemeli olarak kategorize edildiği, kamışlı aile üyelerinden olan zurna, mey, sipsi, çığırta direkt üflemeli gurubuna mensup kaval, çimon, tulum çalgılarının aksine ağız kısmına gelen ve farklı boyutlardaki kamışlar sayesinde olmasından kaynaklı olduğu gözlemlenmiştir. Türk halk müziğinde ritmin seyrini belirleyen vurmali çalgıların da kendi içlerinde bagetli, bagetsiz ve çarpmalı olarak üçe ayrıldığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

5.1.2. İkinci alt probleme yönelik sonuçlar

Araştırmanın ikinci alt problemi, “Teknolojik gelişim sürecine bağlı değişimlerin Türk Halk Müziği Telli çalgıları üzerindeki etkileri nelerdir? Olarak belirlenmiştir. Aşağıda ikinci alt probleme yönelik sonuçlara yer verilmektedir.

Telli çalgıların, Türk halk müziğinde en yoğun kullanılan çalgıların başında geldiği ve yapılışı bakımından birkaç bölümünden oluştuğu araştırmada gözlemlenmiştir.

Bu yapılaş bölümleri araştırıldığında sap (klavye, perdeler, ses ayraçları), tekne (ses haznesi, gövde), kapak (göğüs) ve burgu (köprüler, eşik, tel yuvası) olarak sınıflandırılmıştır.

Telli çalgıların yapımında bazı bölümlerin sert ağaçlardan, bazı bölümlerinde ise yumuşak ağaçtan yapıldığı görülmüştür. Her bir parça için uygun olan ağaçlardan seçilerek elde edilen parçaları toplayıp bir araya getirmenin önceden çok fazla maliyetli olduğu gibi bir o kadar da zaman alabildiği gözlemlenmiştir. Teknolojik gelişmelerin sayesinde her türlü ağaç çeşidinden yararlanılabildiği ve el işçiliği ile yapılması güç ve sert ağaçların torna tezgahlarındaki bıçakların ve matkapların gelişimi ile beraber kaliteden ödün vermeden her türlü şekle girebilmelerine imkan tanınabildiği görülmüş, kullanılan tel hususunda eskiden kıl, lif, ibrişim ve parmak ipleriyle bağırsaktan yapılan teller kullanılırken teknolojinin sağladığı imkanlar 1850’li yıllarda çelik endüstrisine geçimi kolaylaştırmış ve sağladığı imkanlar doğrultusunda kademeli bir şekilde çelik tel kullanımına geçilmiştir. Bu durumun hem üretici hem de icracı için kolaylık sağladığı sonucuna varılmıştır.

5.1.3. Üçüncü alt probleme yönelik sonuçlar

Araştırmanın üçüncü alt problemi, “Teknolojik gelişim sürecine bağlı değişimlerin Türk Halk Müziği Nefesli çalgıların üzerindeki etkileri nelerdir? Olarak belirlenmiştir. Aşağıda üçüncü alt probleme yönelik sonuçlara verilmektedir.

Nefesli çalgı gurubunu incelediğimiz zaman;

Teknolojiden etkilenme durumu olarak nefesli çalgıların da telli çalgılardan geride kalmamakla birlikte birçok değişimin yaşandığı ve Dünyanın her yerinde üflemeli çalgıların atası olarak kabul edilebilen çalgıların başında olarak gösterilen kaval, çimon gibi enstrümanların boş bir borunun üzerine delikler açılıp el işçiliği ile yapılabilecek kadar basit olan yapılarının yanında; ses ve akort bakımından büyük problemler yaşandığı gözlemlenmiştir. Gelişen teknolojinin ‘‘Cnc’’ makinalarının gelişimini etkileyerek torna tezgâhları ile birlikte hareket edilebilecek bir seviyeye ulaştırması üretilen üflemeli halk çalgılarının üzerinde büyük bir pay sahibi olduğunu, yaşanan akort problemlerini

matematiksel hesaplarla ve doğru oranlarla biçimlendirerek büyük oranda ortadan kaldırdığı saptanmıştır. Seri üretime geçiş aşamasında, özel sipariş ile ülkeye giren pahalı ve maliyetli ağaçların zor bulunmasından kaynaklı olarak bir takım ekonomik problemlere yol açtığı gerekçesiyle iyi ağaçlardan yapılan çalgılarla çalışmanın pek mümkün olmadığı kanısına varılmış, fakat gelişen ağaç teknolojisi sayesinde ülkemizde yetişen ağaçların doğru nemlendirme ve kurutma tekniklerinin gelişimi ile birlikte her ağaçtan kaliteli ses elde edilmesine ve seri üretime imkan sağlamasına kaynak teşkil ettiği görülmüştür.

Nefesli çalgı sanatı icra eden müzisyenler tarafından değerlendirildiğinde geçmiş yıllarda her boyda ve her tonda çalgı üretilmediği için özellikle orkestraysan çalınlarında sadece bir ya da iki farklı tondan eşlik edilebiliyorken Sn. Sinan Çelik' in yapmış olduğu hesaplamalar sonucunda her tondan ses-frekans ölçüleri gerçek değerlerine kavuşturulmuş ve üflemleri ailesi farklı türlerdeki etnik müziklere bile eşlik edebilir bir hal aldığı sonucuna varılmıştır.

5.1.4. Dördüncü alt probleme yönelik sonuçlar

Araştırmanın dördüncü alt problemi, “Teknolojik gelişim sürecine bağlı değişimlerin Türk Halk Müziği Vurmalı çalgıların üzerindeki etkileri nelerdir? Olarak belirlenmiştir. Aşağıda dördüncü alt probleme yönelik sonuçlara yer verilmektedir.

Araştırma sürecindeki incelenen kaynakların oluşturduğu verilere dayalı olarak yapım aşamasından başlayıp icracının eline ulaşmasına kadar olan süre zarfı içerisindeki zaman diliminde; teknolojinin vurmalı çalgıları bünyesinde barındırdığı enstrümanların hem yapımını hem de icrasını kolaylaştırıcı pek çok varyantı gözlemlenmiştir.

Kullanılan deri bakımından geçmişten günümüze hayvan derilerinin kullanıldığı fakat bu durumun müzisyenler için çeşitli akort problemlerine sebep olduğu için suni deriye geçiş yapıldığını söylemek mümkündür. Etrafındaki kasnak ve ortasına geçirilen deriyi gerdirmek için kullanılan iplerin zamanla kendini bırakıyor olması icracıyı zor durumlara düşürecek durumlara sebebiyet verdiği gerekçesi ile çalgı üreticilerini teknolojik gelişmeler dâhilinde çelik aksamli ve akıllı vidalı tasarımlar yapmaya teşvik ettiği görülmüştür. İklim değişikliklerinden kolay kolay etkilenmeyen vidalı sitemli

Çalgıların yaygınlaşmasına bağlı olarak ve taşınma esnasında çeşitli darbelere maruz kaldığı gerekçesi ile enstrümanı iyi muhafaza edebilen kılıfların üretimi noktasında çanta imalatçılarının akıl almaz tasarımları icracıları cezbetmiş, enstrümanlarını her koşulda gittikleri her bir yere götürebilmelerine olanak sağladığı için daha iyi işlere gitme fırsatına sahip oldukları sonucuna varılmıştır.

5.1.5. Beşinci alt probleme yönelik sonuçlar

Araştırmanın beşinci alt problemi, “Teknolojik gelişim sürecine bağlı değişimlerin Türk Halk Müziği Yaylı algıların üzerindeki etkileri nelerdir? Olarak belirlenmiştir. Aşağıda beşinci alt probleme yönelik sonuçlara yer verilmektedir.

“Sesi uzatabilen ve insanın içine işleyen bir yapıya sahip olduğundan dolayı yaylı enstrümanların halk müziği algıları içerisinde ses ve alım tekniği bakımından telli, nefesli ve vürmalı çalgılardan farklı olduğu için hem melodik hem de dem tutma gibi özellikleri sayesinde oldukça işlevsel olduğu gözlemlenmiştir.

Üretim için kısmen daha maliyetli yapıları bulunan enstrümanların özellikle sap, klavye ve gövde için farklı ağaç yapılarına gereksinim duyulduğu fakat ulaşım gibi ekonomik durumlar sebebi ile yurt dışından getirilen özel yapım ağaçların yüksek maliyeti çalgı yapımcıları ekonomik anlamda zorladığı, teknolojik gelişmelere paralel olarak takım tezgâhlarında kaliteyi artırmak, kolay üretilebilirliği sağlamak düşük maliyet ve işleme koşullarının kolaylıkla değiştirilebilmesini sağlamak amacıyla otomasyon sistemine geçildiği görölmüştür. Böylece kesilen ağaçtan elde edilecek parçanın işlenmesine ait bilgi verilerinin insan tarafından verildiği konvansiyonel tezgâhlardan sonra verilerin tezgâhın anlayabileceği kodlardan oluşmuş, program tarafından verildiği numerik (sayısal) kontrollü takım tezgâhlarının ortaya çıkması yine teknolojinin getirmiş olduğu yenilikler sayesinde olduğu saptanmıştır.

En önemli gelişme ise mikrofonlama ve sesi elektromanyetik cihazların yardımı ile dışarıya en iyi şekilde aktaran, geniş diyaframlı “condenser” mikrofonlar ve bunlarla birlikte “preamp” ların gelişimi sayesinde olduğu görölmüş, stüdyo ortamlarına girmeleri sonucunda kullanım alanlarının oldukça genişlediği kanısına varılmıştır. Bu sayede kabak kemane, tırnak kemençe ya da Karadeniz kemençesi gibi yaylı halk sazları

sadece kendi yörelerinde çalınan bir halk çalgısı konumunda iken teknolojinin getirmiş olduğu yenilikler sayesinde daha fazla kitlelere ulaşabilmesine ve günümüzde dinlemekte olduğumuz birçok albümde hem kendi tarzlarında hem de diğer müzik türlerinde eşlik çalgısı olmaktan öteye gidip birer melodi saz konumuna geldiği sonucuna varılmıştır.

5.1.6. Altıncı alt probleme yönelik sonuçlar

Araştırmanın altıncı alt problemi, “Teknolojik gelişim sürecine bağlı değişimlerin Türk Halk Müziği çalgıları üzerindeki olumlu etkileri nelerdir? Olarak belirlenmiştir. Aşağıda altıncı alt probleme yönelik sonuçlara yer verilmektedir.

Teknolojik imkanlar dahilinde gelişmekte olan kitle iletişim araçlarının yaygın kullanımı sayesinde herhangi bir konuda aranılan ve sanal ortamlarda depolanarak etkin bir biçimde kullanılan bilgilere ulaşım oldukça hızlı bir hale gelmiştir.

Son yıllarda birçok yeni malzemenin üretilmesi ve bu malzemelerin getirdiği rekabete rağmen çalgı yapımında kullanılan ağaçların sahip oldukları önemli özellikleri nedeniyle günümüzde de hammadde ve malzeme olarak kullanım yerlerine göre farklı yapılardan seçilmesinin önemli olduğu teknolojik gelişmelerin hızla arttığının bir göstergesi olarak araştırmada karşımıza çıkmaktadır. Çabuk çürüdüğü veya çabuk kuruduğu gerekçesi ile bulunduğu yerlerdeki nem oranı enstrümanın iyi bir sese sahip olması ve iyi koşullarda muhafaza edildiğinde sağlıklı kalması bakımından önem arz ettiği düşünülmektedir. Açık havada doğal yöntemlerle kurutulan kerestelerin işlemleri altı ay ile bir seneden fazla bir zaman dilimini kaplayacağı için en büyük etken olarak zaman konusunda yaşanan gecikmelere bağlı birtakım problemlerin olduğu görülmüş, teknolojik gelişmelerin sunduğu imkanlardan yararlanılarak ağacın içerisindeki nem oranını belirleyebilecek ve onları derecelendirecek kadar kurutma imkânı sağlayabilen cihazların üretimi sayesinde bu gibi sorunların ortadan kalktığı gözlemlenmiştir.

Dünyadaki her kültürün dışarı açılmak istediği, Anadolu’da çalınan ‘‘Türk halk müziği’’ çalgılarının da yurt dışında tanıtılması bu çalgıların gelişimi açısından önem arz ettiği görülmüştür. Bu bağlamda çalgıların Anadolu’ da çalındığı şekliyle konserler ve fuarlar düzenlenerek ve buradaki stantlarda tanıtımının yapılmasının son derece önemli olduğu ve geleneksel halk müziği çalgılarının kendi tarzları dışındaki etnik müzikler

içerisine dahil olması ve birbirlerinden beslendikçe gelişecekleri konusunda fikir birliği sağlanmıştır. Teknolojinin sağladığı imkanların geleneksel halk müziği çalgılarının tanıtımına ön ayak olması ve bu enstrümanlara ilgi duyan, merak eden birçok insanın büyük emekler harcayarak bu sanatı icra eden müzisyenlere ve çalgı yapımcılarına ulaşımını kolaylaştıran kitle iletişim araçlarının yaygın kullanımının büyük oranda etkili olduğu düşünülmektedir. Kendi yöresine sıkışıp kalan geleneksel halk çalgılarına olan ilgi ve alakanın belli oranda bir büyüme kaydettiği, gelişen ağaç teknolojisi ve bu imkanlar dahilinde torna tezgahlarındaki gelişmelerin sonucunda çok iyi enstrümanların üretilbildiği, internet ve sosyal medya platformlarının yaygın olmadığı önceki dönemlerde yapılan işlerin lokal kaldığı, eski ozanların, aşıkların çok iyi icracıların yaptıkları işlerin ait oldukları dönemle sınırlı kaldıkları gerçeğini gün yüzüne çıkarmış ve günümüz teknolojisinde teknolojinin nimetlerinden faydalanmasını bilen icracıların olmak istedikleri seviyelere rahatça ulaşabilmesinin kaçınılmaz olabileceği sonucuna varılmıştır.

5.1.7. Yedinci alt probleme yönelik sonuçlar

Araştırmanın yedinci alt problemi, “Teknolojik gelişim sürecine bağlı değişimlerin Türk Halk Müziği çalgıları üzerindeki olumsuz etkileri nelerdir? Olarak belirlenmiştir. Aşağıda yedinci alt probleme yönelik sonuçlara yer verilmektedir.

Özellikle son yıllarda gelişmiş teknolojinin katkıları ile birlikte seri üretime geçişin enstrüman yapımını kolaylaştırdığı ama ortaya çıkan ürünlerin sadece kazanç amaçlı olarak piyasaya sürüldüğü gerçeği ustalar bazında değerlendirildiğinde yaygın bir görüş olarak karşımıza çıktığı görülmüştür. Bu işi yapanların iyi bir saz yapalım niyetiyle değil, bu işten para kazanalım mantığıyla yola çıktıkları için kaliteden ödün vererek seri üretim hızlarını arttırdıkları gerekçesi ile ortaya çıkan ürünlerin estetik açıdan bakıldığında kaliteli bir görünüme sahip olmalarına rağmen dayanıklılık, ses kalitesi ve tuşe gibi müziğin ince nüanslarından taviz verdikleri gözlemlenmiş, gün geçtikçe sayılarında artış görülen konservatuarların çalgı yapım konusunda uzmanlaşmış kişiler tarafından büyük adımların atılması sonucunda; uluslararası standartlara kavuşturulan çalgı ölçüleri dünya müziğine eşlik edilebilen bir yapıya bürünmüş olmasının yanında geleneksel halk çalgılarımızın kendi tarzları dışındaki müzik türleri ve orkestralarının

içerisine doğru yaptığı atılımlar sonucunda kendi özlerinden günden güne koptukları gözlemlenmiştir.

Teknolojinin kültürler arası etkileşimi hızlandırdığı, kitle iletişim olanaklarını arttırdığı için geleneksel halk çalgılarımız bir anda yoğun bir ilgiyle karşılaşması sonucunda tüketim çılgınlığı yaşanmış olup çalgı yapım ustaları gelen bu yoğun talepler karşısında tüm günlerini atölyelerinde geçirmek zorunda kalmışlardır. Genel yapıları itibariyle şehirlerdeki yüksek maliyetli dükkân kiralari, çalgı yapım konusunda uzman kişileri ekonomik yönden etkilemiş olması sebebi ile daha az maliyetli olan dükkanlara yönlendirmiştir. Bu atölyelerin çoğu merdiven altı diye tabir edilen, sağlıksız ve enstrüman yapımına müsait olmayan yerler olmasından kaynaklı çalgı yapım ustaları bir anlamda maruz kaldıkları çeşitli sentetik maddeler ve içerisinde kimyasal barındıran cilaların tozunu ciğerlerine soludukları için çeşitli ağır hastalıklara yakalandıkları yapılan araştırmada görülmüş ve devletin bu atölyelere belirli standartlar getirmesi gerektiği hususunda birtakım görüşmelerin yapıldığı da belirtilmiştir.

Hızlı bir değişim yaşamakta olduğumuz şu günlerde teknolojinin getirdiği yenilikler, internetin hayatımıza girmesiyle birlikte daha karmaşık bir hal almıştır. Tek bir tıkla istediğimiz türküyü yöresi ne olursa olsun kolayca ulaşabilmenin verdiği rahatlıkla hızlı bir tüketim çılgınlığının yaşandığını, halk müziği eserlerinin yorumlanma aşamasında notaların bizlere sunduğu ayrıntıları görmezden gelerek çok fazla yoruma açık olan bu türkülerin teknikten uzak ve fazlaca dijitalleştirilmiş şekillerde karşımıza çıktığı görülmüştür. Ses kayıt ve stüdyoların çoğalması ve evlerimize kadar girmiş olmasıyla beraber müthiş bir kolaylık sağlayan teknoloji; dinlenen bir eseri icra boyutunda saz ve söz öğeleri bakımından istenildiği gibi yorumlama özgürlüğüne kavuşturmuş, eserin genel yapısını, ritmik özelliğini ve makamsal yapısını bozmadan kayıt altına alınmaya çalışılmış olmasından dolayı ister doğru ister yanlış olsun bu kayıtların birden fazla örneğine sıkça rastlanır bir hale dönüştüğü gözlemlenmiştir.

Bu noktada kitle iletişim araçlarının sunmuş olduğu çeşitli platformlarda yankılanan türkü, şarkı, deyiş ve uzun havalara eşlik eden halk çalgılarının ‘mix’ lenip kulaklarımıza ulaşma noktasında ‘cover’ lanmış şekilleri ile bir nevi kimlik değiştirmiş olabilecekleri dahi düşünülmüş, toplumun bu enstrümanların gerçek seslerini duyumu konusunda fikir ayrılıklarına ve çatışmalara neden olduğundan neredeyse sınıf ayrımının yapılamadığı noktasında yöreye ait izlerin de zaman içerisinde kaybolduğu saptanmıştır.

Enstrüman satışlarının sanal pazarlar üzerinden yapıldığı, fakat tercih edilen enstrümana görüp dokunulmadan alındığı sebebiyle gerek taşıma esnasında gerek kalite bakımından yeterli düzeyde olmayan sazlar çabucak sap atmaları veya icracı ile aralarında manevi bir bağ kurulamadığı gerekçesiyle enstrümanla olan ilişkinin son bulduğu sonucuna varılmıştır. Son olarak her gün bir yenisi çıkan dijital processor, pandora ve analog pedallar gibi teknolojik aletlerin bu çalgıyı icra eden kimseleri tek bir tuş sayesinde enstrümanlarını o anki istenilen düzeye getirdiği ve rahatlattığı için zaman içerisinde sazlarına yeterince zaman ayırmayıp, etütlerini düzenli yapmadıkları için de tembelliğe ittiği gözlemlenmiştir.

5.2. Öneriler

Bu bölümde araştırma sürecinde elde edilen sonuçlar ışığında geliştirilen öneriler yer almaktadır.

Teknolojik gelişmelerin her alana olduğu gibi geleneksel Türk halk müziği çalgılarına da olumsuz yönde etkilerinin sınırlandırılması gerekmektedir. Özellikle geleneksel yöntemlerle gerçekleştirilen çalgı üretim süreçleri unutulmaya yüz tutmamalı ve bu gelenek yaşatılmalıdır.

Bu konuda çalgı yapımcıları daha fazla bilinçlendiren seminerlerin düzenlenmesi, konservatuarların çalgı yapım bölümünde eğitim gören öğrencilerin teknik anlamda kabiliyetlerini arttırması, iyi enstrüman yapan ustaların yanında çokça zaman geçirmesi ve tecrübe kazanmaları açısından önem arz etmekte olduğu için dünya standartlarına kavuşturulan çalgılarımızın gelişimi ve daha iyi yerlere gelmesi için birlikte hareket edilmelidir.

Çalgı yapım etkinliklerinin ülke çapında yarışmalar düzenlenerek en iyi çıkan işlere devlet destekli, kapsamlı atölyelerin açılması ve burada sağlık açısından teknolojinin imkanları sonuna kadar kullanılıp cilahanesinden telleme bölümlerine kadar her bölüm için ayrı bünyelerin bulunduğu kurumsal ve ülkemizin bu alandaki markalaşma sürecini destekleyen imalathaneler açılmalıdır. Burada çalgı yapım mezunu öğrencilere gerekli olan mesleki şartlar sağlanmalı ve üretim noktasında daha ileri gitmek için buralarda üretilen halk müziği enstrümanları yurt genelinde ve yurt dışında tanıtılmalıdır.

Müzik eğitimi veren kurumlarımızın çok iyi yapımcılar ve icracılar yetiştirdikleri için halk ezgilerimizin çok düzenli bir şekilde icra edildiğini çeşitli platformlardan takip ederek görmekteyiz. Radyo, televizyon ve sosyal medya gibi platformlar bu işlerin vitrin niteliğini taşıdığı, kendi kültürümüz olan halk müziğimizi kendi öz müziğimize sahip çıkması ve yayınlarda daha fazla yer vermesi adına daha fazla ön plana çıkarmalıdır. Eğitim kurumları enstrüman çalan icracıları yetiştirdiği gibi tüm çalgılara hâkim olan insanlardan kompozitörler de yetiştirmelidir. Halk müziği ezgilerini notaya dökabilen gerek yöresel özelliklerine uygun tavırları gerek ince nüansları da belirtebilecek yetkin ve donanımlı kompozitörlerin yetiştirilmesi enstrümanlarımızın gelişimi açısından son derece önemli olacaktır.

Günümüzde üretilen ve her biri ayrı ayrı değerlendirildiğinde icracıya pek çok kolaylık ve ayrıcalık tanıyan teknolojik cihazların kullanımına sınırların getirilmesi noktasında icracıların bu sınırı kendi kendilerine koymaları ve icra aşamalarında el becerilerinin unutulmasına fırsat verilmemelidir.

KAYNAKLAR

- Akpınar, M. (2002). Türk Halk Müziğinin Keman İle Seslendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (8), 47-55.
- Çolakoglu, G.(2014). Asya'dan Avrupa'ya Yaylı Çalgılar Tel Üzerinde Ses Elde Etme Tekniğine Göre Sınıflandırma. *International Journal of Social Science*.(Number:25-I)
- Demirsipahi, Cemil (1975). "Türk Halk Oyunları", Türkiye İş Bankası yayınları, Ankara
- BEHAR, C. (1990). *Ali Ufkî ve Mezmurlar*. İstanbul: Pan yayıncılık.
- Budak, O. A. (2006). *Türk Müziğinin Kökeni-Gelişimi* (Cilt ciltsiz). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Emnalar, D. A. (1998). *Tüm Yönleriyle Türk Halk Müziği ve Nazariyatı*. izmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- <http://www.atrialtd.com.tr/TR/ProductsDetails.asp?PGGroupID=553&PGImageID=7&LangID=1&CatID=20>.
- <http://www.pce-cihazlari.com.tr/teknik-bilgiler/universal-nem-oelcuem-cihaz-pce-mmk-1.htm>.
- <http://www.sabittuncel.com/ahsap-kurutma-teknolojisi/>.
- İmik, Ü. (2020). "Sosyal, Kültürel, Tarihi ve Coğrafik İçerikleriyle" TÜRKÜLERİMİZ. (S. Haşhaş, Dü.) Ankara: Akademisyen Kitabevi A.Ş.
- İmik, Ü., & Haşhaş, S. (2014, 07 09). ÇALGI KALİTESİNİN PERFORMANS VE BAŞARIYA ETKİLERİNE YÖNELİK GÖRÜŞLER "BAĞLAMA ÖRNEĞİ". *İnönü University Journal of Art and Design*, 4(9), s. 59-68.
- İmik, Ü., & Haşhaş, S. (2020). MÜZİK NEDİR VE HAYATIMIZIN NERESİNDEDİR. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 6(2), 196-202.
- Kımkı, O. D. (2011, 1 1). TÜRK HALK MÜZİĞİ ÇALGI TOPLULUKLARININ YAPILANMSI VE BAĞLAMA. s. 211-234.

- Ozanoğlu, T. (2011). *Kültür Bakanlığı Anadolu Halk Çalgıları 2 Nefesli Çalgılar* (Cilt 2). Ankara: Hazal Matbaacılık.
- Ögel, B. (1986). *Türk Kültür Tarihine Giriş* (Cilt 8). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınlar.
- ÖZALP, M. N. (2000). *Türk MüsİKİsİ Tarihi I-II*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- ÖZBEK, M., & SUN, M. (1989). *TÜRK HALK MÜZİĞİ ÇALGI BİLGİSİ*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ÖZTUNA, Y. (2006). *Türk Musikisi Ansiklopedik Sözlüğü*. Ankara: Orient Yayınları.
- Selanik, C. (1996). *MÜZİK SANATININ TARİHSEL SERÜVENİ*. Doruk Yayımcılık.
- Dinçol, Belkıs. 1999. Eski Ön Asya ve Mısır'da Müzik. Ege Yay, İstanbul.
- Hançerlioğlu, O., (1970). *Düşünce Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul*.
- İmik, Ü. (2012). Türk Kültürünün Yaşatılmasında Müziğin Önemi ve Genç Dinleyiciler Üzerindeki Etkileri, *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 2(4), 47-59.
- Koçlu, N., 2002.** İşletmelerde Hizmet İçi Eğitim Etkinliğinin Değerlendirilmesi - Hipokrat A.Ş. CNC Birimi Uygulaması, Çalışma Ekonomisi A.B.D. İnsan Kaynakları Programı Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Orhanbeyli, O. 1967, Tar Tedrisinin Metodikası, Bakü, Işık Neşriyatı.
- Ögel, B.(1991).Türk Kültür Tarihine Giriş.Ankara:Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özdeveci, M., 2001.** Eğitim Tipi CNC Frezesinin Tasarımı ve İmalatı, Makine Eğitimi A.B.D. Makine Eğitimi Programı Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Marmara Üniversitesi, İstanbul
- Öztuna Y., (1990). Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi, cilt II. Ankara, Kültür Bakanlığı.

- Şener, G. Türk Halk Müziğinin Cumhuriyet Dönemi Gelişim Evreleri. İstanbul :İTÜ T.M.D. Konservatuvarı Bit. Ödevi.
- Usbeck, Hedwig, 1969-1970, “Türklerde Musiki Aletleri”, Musiki Mecmuası, İstanbul, S.225.
- Yenigün, Hayri, 1970, “Târ”, Musiki ve Nota, C. I, s.7-9.
- Yılmaz, Kerem Cenk (2007). Ritim Bilgisi Ders Notları, Sakarya Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümü, Sakarya.
- Yılmaz, Şermin (2007). Anadolu Kaşıkları Üzerine Bir Araştırma, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

İnternet Kaynakları:

Youtube kaval yapımı Mehmet bedel

<https://www.youtube.com/watch?v=q6ZAm1sq2YE>

youtube zurna yapımı cengiz erdoğan

<https://www.youtube.com/watch?v=FuZ4nd2Jbds>

youtube kabak kemane yapımı

https://www.youtube.com/watch?v=9bl-XcQ4_sc

youtube kemence yapımı trt avaz

<https://www.youtube.com/watch?v=i9h7fHXYWuQ>

youtube bir usta bin usta kemence yapımı muharrem aktas

<https://www.youtube.com/watch?v=yNzOAnbDeqk>

<https://www.sonaybakircilik.com/kahverengi-karadeniz-ogrenci-kemencesi->

<https://www.trendyol.com/imece/mey-zurna-canta-kucuk-softcase-full-korumali->

<https://tr.aliexpress.com/item/10000003308201.html>

<https://www.muziksepetim.com/dokum-darbuka-kilifi-daka>